Эхэ hайхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД УНЭН

1921 оной декабрийн 21-hэ гаран

Бүгэдэ арадай газетэ

1993 АПРЕЛЬ 9
Хабарай дунда (туулай) hарын 18
ПЯТНИЦА
Гарагай 6
№ 66 (18680)
газетын сэн: захилай — 50 мүн., Хэлсээтэ сэн

ОЛЗОТОЙ БОЛГОХЫН ТУЛА

Дэлгүүрэй харилсаанай улам үргэдэжэ байгаа мүнөө сагта Загарайн аймагай XXI партсъездын нэрэмжэтэ колхоз hалбари бүхэнөө олзотой болгоожо хүгжөөхын түлөө оролдолго гаргана. Нэн: түрүүлэн адууhа малайнгаа ашаг шэмыень дээшэлүүлхэ хэрэгтэ анхаралаа хандуулна. Эндэ малай үүлтэр hайжаруулха, селекционно хүдэлмэри эрхилхэ тодорхой хэмжээнүүд абтажа байнхай. Энэ талаар тус ажахы мүнөө hайн үүлтэрэй 30 үнеэ, мүн мяхалиг үүлтэрэй 20 үхэр худалдажа абаа юм. Энэ жэлhэ ургасаар бирагүй 200 гектар сабиналангаа үтэгжүүлжэ, бэлиээри болгохоор түсэблэнхэй. Энээнэй ашаар зунай үедэ малынь ногоо элбэгтэй бэлиээридэ харуулhалгадажа, ашаг шэмээ дээшэлүүлхэ жэшээтэй. Мүнөө эндэ газарай үрэжэл hайжаруулха габшагай хоёр hарын түсэбөөр хараалгадаhан худэлмэринь үргэн дэлисэтэйгээр ябуулагдажа захалба.

Вл. ДОРЖИЕВ.

БЭЛЭДХЭГДЭЭ

Мүнөө республикын худэо ажахыншуй хабарай талаарилгые үгтуулан бэл байгаа техникээ зайбарилжа байнхай. Зайбарилхада хэрэгтэй запас түхеэрэлгэнүүдэй үнэтэй болоhонёоо уламжалан, энэ худэлмэрээ удаараулна. Гэбэшье зарим ажахынууд эртэнhээ оролдолго гаргажа, бүхы техникээ зайбарилжа дүүргэв. Жэшээлхэдэ, Тарбагатайн аймагай тариншадай «Авангард» гэгдэлэй механизаторнууд газар хахалха, тариа тариха техникээ бэлэн болгоhой юм. Эндэ хамта дээрээ 13 анзаhан, 7 сеялка, 6 культиватор, хоёр косилка зайбарилагдаа. Гэлха бүхы трактор-нуудынь зайбарилагдажа, тариалан дээрэ гарахаар бэлэн.

Энэ нэгэдэлэй луговодуудые бүхы техникээ, зар зэмсэгээ зайбарилжа дүүргээ. В. Н. Скосырский, В. Н. Балдаков гэгдэдэй хүтэлбэрилдэг луговодуудай хоёр звено тус тустаа 3 бүлүүр станци, уhа сасадаг түхеэрэлгэнүүдые бэлдээд, сайнай гэдэжэ хайлахые хүлеэнэ. Гэдэн тедэнар үбэлэй турнирдэ 8 мянган тонно органическа минеральга үтэгжүүлэ тариалан, нуга, сабиналангуудые дээгүүр тарааhан байна.

Б. БОДИЕВ.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ПРЕЗИДИУМЭЙ УКАЗ

ЗАГАРАЙН ПРИБАЙКАЛИЙН НАЦИОНАЛЬНО-ТЕРРИТОРИЙН 90-ДЭХИ ОКРУГhООО РОССИН АРАДАЙ ДЕПУТАТАДАЙ hУНГАЛТА ҮНГЭРГЭХЭ ТАЛААР hУНГУУЛИЙН ОКРУЖНОЙ КОМИССИ БАЙГУУЛХА ТУХАЙ

Россин Федерацийн арадай депутадуудай hунгалтаа үнгэргэхэ 19-дохи, 22-дохи, 27-дохи округнуудтаа зохиулагдаhан Республикэ болоhо Верховно Советэй Президиумэй тогтоодо:

1. Загарайн Прибайкалийн национально-территориальна округhоо Россин Федерацийн арадай депутадуудые hунгалтаа үнгэргэхэ талаар hунгуулийн окружной комиссиондо удаадахи бүридэлтэй байгуулха:

Ивева Татьяна Дашеевна — Түнхэнэй райондо болышын ажалтан.

Нима Борисович — Прибайкалийн районой «Бурятскагропромстрой» ажахынуудые нүүдэл малчодо ажалладаг колонниин ажалтан.

Зинцанда Михайлович — Муйсын директор.

Федерацийн арадай депутадуудые hунгалтаа үнгэргэхэ 19-дохи округтаа Республикэ болоhо Верховно Советэй Президиумаа тогтоодо:

1. Загарайн Прибайкалийн национально-территориальна округhоо Россин Федерацийн арадай депутадуудые hунгалтаа үнгэргэхэ талаар hунгуулийн окружной комиссиондо удаадахи бүридэлтэй байгуулха:

Татьяна Дашеевна — Түнхэнэй райондо болышын ажалтан.

Нима Борисович — Прибайкалийн районой «Бурятскагропромстрой» ажахынуудые нүүдэл малчодо ажалладаг колонниин ажалтан.

Зинцанда Михайлович — Муйсын директор.

Федерацийн арадай депутадуудые hунгалтаа үнгэргэхэ 22-дохи округтаа Республикэ болоhо Верховно Советэй Президиумаа тогтоодо:

1. Загарайн Прибайкалийн национально-территориальна округhоо Россин Федерацийн арадай депутадуудые hунгалтаа үнгэргэхэ талаар hунгуулийн окружной комиссиондо удаадахи бүридэлтэй байгуулха:

Ожигов Павел Александрович, механик — «Нижнеангарскстрансстрой» гэжэ акционерно бүлгэмэй автобазын ажалша коллективhээ.

Оскорбина Галина Ильинична, ахалагша инспектор — Кабанскын районой эрдэм hуралсалай таhагай худэлмэрилэгшэдэй коллективhээ.

Шагдарон Чимгис Шагжиевич, профкомой түрүүлэгшэ — Баунтын районой Ципикалийн уурхайн захиргаанай авнарадай худэлмэрилэгшэдэй коллективhээ.

Оцороев Хрида Дугаровна, таhагые даагшын орлогшо — Хурамхаанай районой сэдэй таhагай худэлмэрилэгшэдэй коллективhээ.

Кащеев Николай Александрович, хүмүүжүүлэгшэ — Турунтаевын интернат hуургуулийн худэлмэрилэгшэдэй коллективhээ.

Мажолис Галина Сергеевна, районой захиргаанай мэргэжэлтэн — Хойто-Байгалай түрэнэй өмхи аургаануудай ажалша коллективhээ.

Санданов Виктор Будажапович, багша — Баргажанай районой Баян-Голой дунда hуургуулийн худэлмэрилэгшэдэй коллективhээ.

Пермяков Анатолий Васильевич, таhагые даагшын орлогшо — Кабанскын районой хүн зонные социальна талаар хамгаалдаг таhагай худэлмэрилэгшэдэй коллективhээ.

Ожигов Павел Александрович, механик — «Нижнеангарскстрансстрой» гэжэ акционерно бүлгэмэй автобазын ажалша коллективhээ.

Оскорбина Галина Ильинична, ахалагша инспектор — Кабанскын районой эрдэм hуралсалай таhагай худэлмэрилэгшэдэй коллективhээ.

Шагдарон Чимгис Шагжиевич, профкомой түрүүлэгшэ — Баунтын районой Ципикалийн уурхайн захиргаанай авнарадай худэлмэрилэгшэдэй коллективhээ.

Буряад Республикын Верховно Советэй Түрүүлэгшэ Л. ПОТАПОВ.

Улаан-Удэ.
1993 оной апрелийн 7.

ИТАР-ТАСС hҮҮЛЭЙ МЭДЭЭСЭЛ

БОРИС ЕЛЬЦИНЭЙ ТЕЛЕГРАММА

Москва. Апрелийн 6-да Россин Президент Борис Ельцин Мордови Республикын Верховно Советэй нэрээр телеграмма эльгээгээ гээд тэрэнэй хэблэлэй албан мэдээсэнэ.

«Республика дотор президентын тушаал болоулха тэнэн Мордовийн Верховно Советэй сессийн шийдхэбэри туhай мэдээсэлые дуулаад, hанаагаа зобожо байнаб. Юуб гэбэл, нимэ шийдхэбэри хадаа Россин Федерацийн Конституцийн үндэhэ hуури табижа үгэhэн гол үнэнүүдые сэхэ дайрана гээнэ.

Мордовийн президентые арад зон hунгаhан байгаа. Тиймэhээ Президентын тушаалые болоулха туhай шийдхэлые бэри республика доторхи байдалые тогтуурилгүй болгожо магадгүй. Апрелийн 25-най бүхэроссийн референдумдэ бүхы Россий бэлдэжэ байха үедэ шигэжэ болохогүй.

Түрэнэй хүгжэлтын саашанхи зам туhай Россий бүхы арадуудай, тэрэ тоодо Мордовийн эрхэтэдэй дура хүсэлые элирүүлхэ арга боломжо референдум олгоно.

Зүб шийдхэбэри абаха бэзэт, республика доторхи демократическа хубилалтануудые үргэлжэлүүлэгдэхэ бэзэ гэжэ этигэжэ байhаная элирхэйлнэб».

ВИКТОР ЧЕРНОМЫРДИНЭЙ ЗАХИРАЛТА ТУХАЙ

Москва. 1993 ондо авнаци хэрэгэлэлгэтэйгээр худоо ажахын худэлмэрие үнгэргэхэ үедэ гаргашалагдаха түлшэ-тохидолгын материалда худоо ажахын [illegible] үйлэд бэрилгэгшэдэй нэхэ гаргашаануудай 50 процентынь нэмэжэ түлөхэ туhай Россий финансын министерствэтэй хамта зүбшөн хэлсэгдэhэн Россин Худоо ажахын ба Транспортын министерствэнүүдэй дурадхалнуудые дэмжөө. Россин Министрнүүдэй Советэй — правительствын Түрүүлэгшэ В. Черномырдин апрелийн 3-да гэмэ захиралтада гар табиа hэн.

ШАДААЛ hАА ТУРГООР ҮНГЭРХЭ

Москва. Россидэ мүнөөнэй эрхэ байдалда hунгалтануудтуhай хуулиг болгэхэ, президентые ба парламентые hунгаха hунгалтануудые шадаал hаа түргөөр үнгэргэхэ хэрэгтэй. Генерал-полковник, сэргэй түүхые шинжэлэгшэ, обороныйн асуудалнуудаар Россин Федерацийн Президентын советник Дмитрий Волкогонов «Российские вести» газетэдэ интервью үгэхэдоо нигэжэ мэдүүлээ гээнэ.

Арадай депутадуудай съезд «ажаллажа шадахагүй байна» гэжэ Президентын тушаалые болгоhон Верховно Советэй сессийн шийдхэбэри туhай мэдээсэлые дуулаад, hанаагаа зобожо байнаб. Юуб гэбэл, нимэ шийдхэбэри хадаа Россин Федерацийн Конституцийн үндэhэ hуури табижа үгэhэн гол үнэнүүдые сэхэ дайрана гээнэ.

Мордовийн президентые арад зон hунгаhан байгаа.

РОССИЙН АЛТАНАЙ НООСЭ

Москва. Россин алтанай нооса 308 тонно болоожо гээд Россин Федерацийн үнэтэ металлнуудай талаар түрэнэй комитедэй түрүүлэгшын нэгдэхи орлогшо Юрий Котов ИТАР—ТАСС-ай корреспондентэй хоорэлдэхэдөө, үнэсэ дахин багадаа hэн.

Россин Федерацийн Түбэй банкын ба Госохранын гуталт [illegible] хэсэгрэгдэгдэ [illegible] мэдэгдэхэдөө, нооса 308 тонноор нэмэжэ hэн. Тиймэhээ Президентын тушаалые болоулха туhай шийдхэлые бэри республика доторхи байдалые тогтуурилгүй болгожо магадгүй. Апрелийн 25-най бүхэроссийн референдумдэ бүхы Россий бэлдэжэ байха үедэ шигэжэ болохогүй.

Түрэнэй хүгжэлтын саашанхи зам туhай Россий бүхы арадуудай, тэрэ тоодо Мордовийн эрхэтэдэй дура хүсэлые элирүүлхэ арга боломжо референдум олгоно.

Зүб шийдхэбэри абаха бэзэт, республика доторхи демократическа хубилалтануудые үргэлжэлүүлэгдэхэ бэзэ гэжэ этигэжэ байhаная элирхэйлнэб».

ВИКТОР ЧЕРНОМЫРДИНЭЙ ЗАХИРАЛТА ТУХАЙ

Москва. 1993 ондо авнаци хэрэгэлэлгэтэйгээр худоо ажахын худэлмэрие үнгэргэхэ үедэ гаргашалагдаха түлшэ-тохидолгын материалда худоо ажахын [illegible] үйлэд бэрилгэгшэдэй нэхэ гаргашаануудай 50 процентынь нэмэжэ түлөхэ туhай Россий финансын министерствэнүүдэй дурадхалнуудые дэмжөө. Россин Министрнүүдэй Советэй — правительствын Түрүүлэгшэ В. Черномырдин апрелийн 3-да гэмэ захиралтада гар табиа hэн.

ШАДААЛ hАА ТУРГООР ҮНГЭРХЭ

Москва. Россидэ мүнөөнэй эрхэ байдалда hунгалтануудтуhай хуулиг болгэхэ, президентые ба парламентые hунгаха hунгалтануудые шадаал hаа түргөөр үнгэргэхэ хэрэгтэй. Генерал-полковник, сэргэй түүхые шинжэлэгшэ, обороныйн асуудалнуудаар Россин Федерацийн Президентын советник Дмитрий Волкогонов «Российские вести» газетэдэ интервью үгэхэдоо нигэжэ мэдүүлээ гээнэ.

Арадай депутадуудай съезд «ажаллажа шадахагүй байна» гэжэ Президентын тушаалые болгоhон Верховно Советэй сессийн шийдхэбэри туhай мэдээсэлые дуулаад, hанаагаа зобожо байнаб. Юуб гэбэл, нимэ шийдхэбэри хадаа Россин Федерацийн Конституцийн үндэhэ hуури табижа үгэhэн гол үнэнүүдые сэхэ дайрана гээнэ.

Мордовийн президентые арад зон hунгаhан байгаа.

ВИКТОР ЧЕРНОМЫРДИНЭЙ ЗАХИРАЛТА ТУХАЙ

Москва. 1993 ондо авнаци хэрэгэлэлгэтэйгээр худоо ажахын худэлмэрие үнгэргэхэ үедэ гаргашалагдаха түлшэ-тохидолгын материалда худоо ажахын [illegible] үйлэд бэрилгэгшэдэй нэхэ гаргашаануудай 50 процентынь нэмэжэ түлөхэ туhай Россий финансын министерствэнүүдэй дурадхалнуудые дэмжөө. Россин Министрнүүдэй Советэй — правительствын Түрүүлэгшэ В. Черномырдин апрелийн 3-да гэмэ захиралтада гар табиа hэн.

РОССИДА НЕФТЬ ОЛЗОБОРИЛГО ДООШОЛНО

1993 оной февральда Россидэ 7.25 миллион баррель нефть олзоборилгодоhон байгаа. Энэнь 1992 оной эсэсэйхиhээ 12 процентээр бага болоно, гээд Рейтер агентство мэдээсэнэ. Эдэ хусэнэй улаасхоорондын агентствын мэдээсэнэй ёhоор, мүнөө үедэ СНГ-гэй ороннуудhаа үдэр бүри 1,9 миллион баррель түүхэй нефть гадаадын оронуудта худалдагдана. Энэнь 1992 оной эсэсэйхиhээ 400.000 баррелеер ехэ юм. 1993 оной эхинэйхитэй сасуулхадаа СНГ-гэй оронуудhаа нефть худалдалга үдэртэ 100.000 баррелеер ехэ болоhон байна. Энэнь 1992 оной эхинэйхиhээ бага юм.

РЕФЕРЕНДУМ ТУХАЙ hАНАМЖА

Улаан-Удэ. Референдумдэ табихаар Арадай депутадуудай съездэй дурадхаhан асуудалнуудай арсалдаатай, засагай хуулийн ба гүйсэдхэхы hалаануудай хоорондохи зүрилдэлдээ шийдхэлгэдэ ехэ туhа болохогүй байха. «Нэгэдэл» худэлоонэй Буряадай республиканска советэй түрүүлэгшэ Владимир Хамутаев ИТАР — ТАСС-ай корреспондентдэ нигэжэ мэдүүлээн байна. Үндэhэ ялгатай худэлоон Борис Ельцинные дэмжэдэг юм гэжэ тэрэ хэлээ. Гүйсэдхэхы засагые шангадхаха хэрэгтэй гэжэ тоолохо зуураа, Россин Конституцийн таhаршагүй хубиие болохо Федеративна хэлээе нарийаар дүүргэхэ хэрэгтэй гэжэ худэлөөн тоолодог юм гэбэ.

„Буряад үнэн"-ДЭ

ТОБШО ТЭДЫГЭЭР ХЭЛЭХЭДЭ...

1 — 2

Байгша оной хахад жэлдэ газетэ, журналда захил хэлгын сэнгүүдэй дахинаа дээшэлнэн ушар уншагшадыемнай hүрдөөгөөд байна гэжэ мэдэнэбди. Энэ үзэгдэлые хүлеэгдээгүй гэхэнь бэрхэтэй. Урда жэлэй эсэс багта хэгдэнэн захилай минн хахад жэлэй болзортой байхада, саашадаа хубилалтын баhал болохыень туhайлхаар hэн. Тиихэдээ бүхы юумэнэй үнэ сэнгүүдэй гансал дээшэлдэг байхада, захил хэлгын сэнгүүдэй доошолхогүйнь эли нааб дэа. Нимэ бодото байдалда ороод байхадаа, яаха гээшэбибди?

«Буряад үнэн» газетын редакцида хүдэлмэрилжэ байhан хүнүүд уншагшадаа гомдохоогоогүйбди гэхэ байнаб. Юундэб гэхэдэ, газетымнай сэн ехэ бэлэгүй, үнөөхиг 75 түхэриг (хахад жэлэй) байhан зандаа. Эндэ гансал газетыемнай уншагшадтамнаа хүргэжэ үгэдэг ночто зэмэтэй. Газетэ тараахын тулада гаргадаг гаршамнай ехэ болоо гээд, эдэмнай ханагатынгаа сэнгүүдые эрид дээшэлүүлжэрхибэ. Теед хэды тиигээнные hаань, манай газетые саг үргэлжэ уншажа байдаг уншагшадлай сэнгэй үргаhанhаа далтирангүй. «Үнэндөө» үнэн зандаа үлэхэ аабза гээд найдан, этигэнэбди.

«Газетэтнай билээн hонин болоо, хужарлан ушамаар саг үргэлжэ толилогдоно»—гээд олон хүнүүдэй бэшэдэгшые hаа, бидэ эндээгээр сэдьхэлээ ханаад, hанаа амархан байдагүйбди. Тиигэхэ Сүншьегүй зол аабзабди.

Ехэ мунгэ түлөнэ, манай газетые эбажа байhан уншагшадайтаа урмыень хухалхагүйн, шэхэнэйнь нэмэг, сэдьхэлэйнь зугаа болохо, оюун бодолдоньь юрэнхы хүгжэлтэдэнь нүдөөлхэ материал толилдог байха гээшэ бидэнэй зориго мүн. Тиимэhээ редакцинь таhаг бүхэн түс тустаа эндэ зориулгоо бодото байдалда нэбтэрүүлхын, бэелүүлхын тулада оролдодог, hара бүридэ табигдадаг түсэбэй дүүргэлтые нарийаар сахидаг гэшэбди.

Редакцинь таhагуудые даагшанар жэлэй хоёрдохи хахад соо эмхидхэн ябуулха ажалайнгаа үндэhөөр ямар hонин hонин материалнуудай толилогдохо байhаа туhай, ямар хараа шэглэл баримталхэ дүхайгаа уншагшадтаа хөорөжэ үгэнэ. Мүнин даажа байhан олонитын худэлмэрийн ба мэдээсэлэй таhаг юутээр таагдаа hэмүүлхэ гээшэбибди?

Нэгэдэхээр, hара бүхэндэ шахуу ээлжэ ээлжээгээр гаргадаг **«Хүн ба байгаали», «Ветеран»** гэжэ тусхай хуудаhануудай удха шажараараа hанаандатнай таарадаг гээшэ гү, ли үгы гү гэжэ мэдэхэ хүсэл байна. Республикымнай ветеранүудай советэй түрүүлэгшэ М. Ц. Гармаев нёдондо «Ветеранай материалнуудай уншасатай байхын тулада хэмжээнь багаханүүдаар үгэгдэг», —гээ hэн. Тэрэ ажаглалтань хараадамнай абтаhан ааб даа. Тэрэ хуудаhанай талаар бэшэ ажаглалта дуулдаагүй. «Хүн ба байгаали» hонин байбал, олоной анхарал татадаг хэбэртэй агша.

Гэхэ зуура, хүндэтэ уншагшад, таанадай бэшэhэн бэшэгүүдээр бүридхэгдэдэг **«Уншагшад зүбшөнэ, дурадхана, шүүмжэлнэ»** гэhэн тусхай хуудаhан туhайгаа хэлэхэдэ, таанадайл hонин hонин, шинидхэбэрисээ бэдэрhэн, шүүмжэлhэн, дурадхаhан материалнуудhаал лэ тус хуудаhанаймнай удха шанар сэхэ дулдыдахи байна гээд онсолон тэмдэглэхэ шухала. Энэ хуудаhанда орохоор шэлэдhэн бэшэгүүд гар хүрүүлэнгүй, тэрэл шэгээрээ шахуу (алдуунь заhагдаа юм ааб даа) сэхэ хэблэгдэдэг гээшэ.

Hара бүхэндэ таhалгаргаагүй гарадаг энэ хуудаhанай та бүгэдэнэй хүсөөр гарадаг тула таанадые саашадаа улам эдэбхитэйгээр, зоригтойгоор тэрээндээ хабаадыг гэжэ уряалнабди.

Эндэ дурдагдаhан тусхэй хуудаhануудтолилогдожол байха ааб даа. Теед hанамжатнай, уншагшад, ямар гээшэб?

Саашань хэлэхэдэ, манай таhаг хуули сахин хамгаалдаг эмхинүүдэй худэлмэрине харуулхын тулада «Хүн ба хуули» «Республикэ прокуратурhаа мэдээсэнэ», «Сүүдэй залhаа», МВД-hээ мэдээсэнэ» гэхэ мэтын ниитэ гаршагуудые хэрэглэдэгыемнай мэдэнэт. Нимэ гаршаг доро үгтэдэг материалнуудай уншагшадта hонирхогдодог тула бүри үргэнөөр үгэжэ байха шухала гээд hанагданэ.

Тиихэдэ «Хүн ба үе саг» гэhэн ниитэ гаршаг доро манай таhаг олохон материал гаргаhан байхабди. Түүхын сагаан толбонууд туhай хөөрэhэн статья, очеркнуудай таhалданагүй толилогдодог болоо hаа, hайн байха гэжэ бүгэдэ мэдэнэбди. Энэ темын материалнуудай горитой саг «адилгэшье» hаань, уншагшадта hонин байдагыень мэдэржэ, эрхэ бэшэ эдэбхижүүлхэ эрилтэ өөhэдынгөө урда табихын хажуугаа энэ талаар таанадай дэмжэхэ, туhалха, бэшэхэ байhаныл этигэнэбди.

Долоон хоногтоо нэгэ дахин толилогдодог «Хото, худөөгэй hонинуудай» холдоо hонин байлгүйе бидэ өөhэдөөшье мэдэдэгбди. Эндэ үгтэдэг мэдээсэлнүүд гол түлөб телефоноор суглуулагдадаг. Теед тэрэн бүлэндэ бидэндэ hонинуудые суглуулжархёод байха «гуламтанууд» жэлhээ жэлдэ үсөөрнэ гээ hаамнай, этигэхэ гээшэ гүт, аль үгы гү? Мүнөөнэй эрхэ байдалда худөо нютагуудhаа арай гэжэ суглуулhан мэдээсэлнүүдэй үнэтэйхэн ба hонин болоhол даа. Лаяхабши теед, уншагшаднай тэдэнные хүлеэнэ ха юм.

Бидэ «Зуhаландаа газарай эдеэ үргүүлагшадта» гэhэн шэнэ ниитэ гаршаг нёдондо нэгэгээ hэмди. Оёрын мэдэлэй газартайхан болоод, юу, хэзэ үргүүлха, тариха гэhэн хүнүүдтэ ехэ туhатай булан агша. Мэргэжэлтэдэй тэндэ үгтэhэн зүбшөл, заабарные бидэ өөhэдөөшье дуратайгаар хөрэглэдэгтэбди. Зүгөөр энэ гаршагай хүби заяанда худөөгэй хүнүүд хабааданагүй шахуу.

Мүнөөнэй буряадуд огородтойхон, яhала hайн ургасашье абадаг болонхой ха юм. Харин бусадтай дүршэлөө хуваалдангаа, юу, хэзэ бэшэхэсэ яанаб гэжэ hанахаш. Газарай эдеэ үргүүлагшадай халуун хаhа орохонь даа. Тиимэhээ бидэ эндэ ниитэ гаршагаа эдэбхижүүлхэ болоод байнабди.

Манай таhагай бүхы ниитэ гаршагуудай дундаhаа тон шухалануудыень эндэ дурдаабди. Эдэ бүхы асуудалнуудые олондо ниитэлжэ, тайлбарилжа үгэхын тулада дүрбэн бэшэгшэд худэлhөөр зандаабди. Ажалай ветеран Б. Т. Цыреминовнай ветерануудай, МВД, ГАИ-гай талаар асуудалнуудые харуулдаг, мүн «Ветеран» гэжэ тусхай хуудаhа бүридхэдэг байна. Тиихэдэ Туяна Самбялова Татьяна Бадмаева хөёрнай бусад асуудалнуудаар hонирходог.

Энэ hараhаа эхилжэ, «Монголой элшэн сайлай газарта» гэhэн шэнэ ниитэ гаршаг нэхэмнай, hүүлэй үедэ буряад-монгол харилсаанай нилээд үргэдэжэ байхада, эхэ дүү арадаймнай консульстводо юуной болжо байhанние үндэhэн арад мэдэжэ байха эзргэтэй гээд hанагдана. Шухалань тэхэдэ, энэ hанаанымнай консул өөрөө ехээр дэмжэhэн байна.

Нимэл даа, нүхэд, тобшо тэдыгээр хэлэхэдэ...

В. ТОКТОХОЕВА,
редакцийн олонитын худэлмэрийн ба мэдээсэлэй таhагые даагша.
(Тел. 2-54-93).

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ГОРИТОЙ ХАЛАТАНУУД

Улаан-Удэ дэхи Ленинскийн районой Такемногой 1-дэхи дунда hуургуулийн худэлмэрилэгшэдэй коллективhээ.

Кащеев Николай Александрович, хүмүүжүүлэгшэ — Турунтаевын интернат hуургуулийн худэлмэрилэгшэдэй коллективhээ.

Мажолис Галина Сергеевна, районой захиргаанай мэргэжэлтэн — Хойто-Байгалай түрэнэй өмхи аургаануудай ажалша коллективhээ.

Ожигов Павел Александрович, механик — «Нижнеангарскстрансстрой» гэжэ акционерно бүлгэмэй автобазын ажалша коллективhээ.

Оскорбина Галина Ильинична, ахалагша инспектор — Кабанскын районой эрдэм hуралсалай таhагай худэлмэрилэгшэдэй коллективhээ.

Шагдарон Чимгис Шагжиевич, профкомой түрүүлэгшэ — Баунтын районой Ципикалийн уурхайн захиргаанай авнарадай худэлмэрилэгшэдэй коллективhээ.

Буряад Республикын Верховно Советэй Түрүүлэгшэ Л. ПОТАПОВ.

Улаан-Удэ.
1993 оной апрелийн 7.

Булат ЖАНЧИПОВ

БАЯСАН ШАМАЯА МАГТАНХАЙ

Спортын габьяата мастер Борис Дугдакович БУДАЕВТА

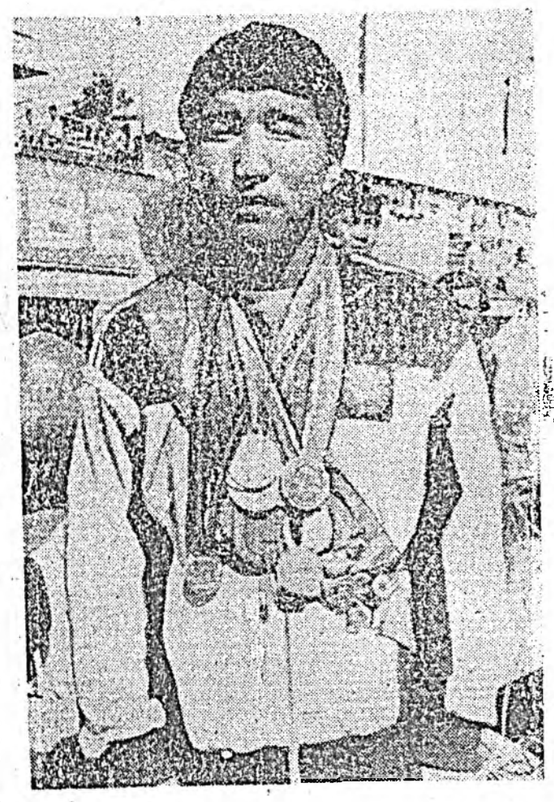

Хаба шадалай, залуу hаhанай hайндэр

Борис Будаевай шанда хүртэхын түлөө уласхоорондын мүрысөөндэ уринабди

Буряад оронай суута хүбүүн—дэлхэйн ба Европын чемпион, спортын габьяата мастер, Россия суглуулагдамал командын тренер, Улаан-Удэ хотын хүндэтэ эрхэтэн Борис Будаевай шанда хүртэхын түлөө залуушуулай дунда дүрэ бүлаалдалгын барилдаагаар уласхоорондын түрүүшын мүрысөөн үглөөдэр ЗММК-гай соёлой-спортын комплексын байшан соо баярай оршон байдалда нээгдэхэнь. Энэмнай хаба шадалай, залуу hаhанай ёhотой hайндэр болохо байна.

Бүхэроссийн Барилдаанай Федерацийн президент, СССР-эй спортын габьяата мастер, СССР-эй-болон Россий, Федерацийн габьяата тренер Иван Сергеевич Ярыгин байгша оной өхөөр мянай республикада ерохоо. Нимэ мүрысөө үнгэртэхые дурадхаа hэн. Тиихэдэнь Буряад Республикын Физическэ культура ба спортын талаар гүйцэлэй комитет, Барилдаанай Федерацийн энэ үүсэлдэнь хандуулаар дэмжэбэ. Угаа дээдэ, мүнөөнэй бэрхэшэлэгэй сагта нимэ ехэ мүрысөө эмхитэй hайнаар үнгэргэхэ гэhэн айхабтар хүшөөр хүндэ байна. Ушар нимэhээ үргэн ехэ бэлэдхэл хэгдээ. Нимэ ехэ хэмжээ ябуулга үнгэргэлгэдэ мүнгэ өөрөөр туhалха, дэмжэхэ спонсорнуудые бэдэрхэньшье болон хэрэг бэшэл. Гэбэшье «Забайкалинвест», «Бурятзолото», «Бикомбанк», «Паром» болон бусад акционерно бүлгэмүүд, фирмэнүүд, банкнуд, бага предприятинуд, Түнхэнэй, Хурамхаанай, Яруунын аймагуудай захиргаанууд, Хлагтын даасан спонсорнуд болоhоноо мэдүүлэбэ. Нинтын эмхинүүд, газетэнүүдэй редакцинуд, телерадиокомпани тусхай шангуудые тогтоогоо.

Урда Корейн, Хитадай Арадай Республикын бэлтгэл бэрхэ залуу бүхэшүүд ерэхээр хүлеэлгэдhан ааб. Аэн түбинь чемпионадай апрелийн тэн гаргта Улаан-Баатарта үнгэрөгдэхэ болоходонь, тэдэнэй хабаадаха гү, аль үгы байhаниинь мэдэгдэхээ болёод байна. Монголой, Казахстанай болон Россия олон область, хязаар ба республикын 20 хүрэтэр hаhанай 150 шахуу залуу барилдаашад мүрысөөндэ хабаадахаар хүлеэгдэнэ. Эдиршүүлэй дундаhаа Россий чемпион, спортын мастер Иван Шамбеев, Россий Федерацийн шанда хүртэгшэ, спортын мастер Сандак Цыденов, багшанарай институтай оюутан Жаргал Эльбенов, ВСТИ-гэй студент Олег Болонев, БГПИ-гэй студент Федор Цыбиков болон хамта дээрээ 30-таран залуу барилдаашад Буряад оронай нэрэ хүндые хамгаалха юм.

Олимпийн халаанай хүүгэдэй спортын 7-дохи тусхай hуургуулийн директор, уласхоорондын категорийн судья Б. З. Цыбиков (Улаан-Удэ) — мүрысөөнэй ахамад судьягаар, профсоюзуудай спортын бүлгэмэй тренер, уласхоорондын категорийн судья В. А. Райков (Красноярск) ахамад секретариар томилогдонхой.

Уласхоорондын мүрысөөн апрелийн 10-да үглөөнэй 10 сагта эхилхэ. Энэ үдэр 48, 57, 68, 82 болон 100 килограммай шэгнүүртэй бүхэшүүл хибэс дээрэ гараха, апрелийн 11-дэ 52, 62, 74, 90 ба 130 хүрэтэр килограммай барилдаашад хабаяа туршаха.

Борис Дугданович Будаевай шанда хүртэхын түлөө уласхоорондын түрүүшын мүрысөө харахыетнай уринабди.

Б-М. ЖИГЖИТОВ.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Борис Будаев.
Б. ЦЫРЕМИНИЛОВЭЙ фото.

УНШАГТЫ ТАНИЛСАГТЫ:

2-дохи нюурта. Россин Федерацийн Коммунис партийн Буряадай рескомой II секретарь Сергей Пурбуевич Будажапов асуудалнуудта харюусана.

В. Баторов: «Хурамхаанай аймагта».

«Хоёр гүрэнэй эрхэтэн байха болохо гү?»

3-дахи нюурта. Д. Дылгыров: «Эмшэлэгшэдтэ эрилтэ шангадхагдана».

Соёлой эдэбхитэй. З. Бадмаев: «Хатарай багша».

Шэнжэлэгэт ба шүүмжэлэл. Д. Дамбаев: «Бүрэн» гэжэ нэмэ тухай.

4-дэхи нюурта. Шэнэ зүжэг. Д. Балжинимаев: «Боди сэдьхэлдэ хүртэгшэ».

Нүн ба байгаали. М. Гылыков: «Хабарай дунда hара»; С. Балдуев: «Аягай шуудуудай бусаха hаhа».

Зуhаландаа газарай эдеэ үргүүлагшадта. С. Мунгалова: «Тэбхээнсэгүүд соо—рассада».

С. П. Будажапов 1952 ондо түрэһэн, Буряадай багшанарай дээдэ һургуули дүүргээд, Загастайн дунда һургуулида багшаар ажалайнгаа намтар эхилһэн байна. ВЛКСМ-эй Буряадай обкомой нэгэдэхи секретаряар, КПСС-эй Бэшүүрэй райкомой секретаряар, һүүлдэнь Сэлэнгын райкомой нэгэдэхи секретаряар хүдэлһэн юм. Мүнөө Улаан-Үдын лесотехническэ техникумэй директор. Түүхын эрдэмэй кандидат. 1974 онһоо КПСС-эй гэшүүн. Гэр бүлэнь: һамганиинь багша, 4 үхибүүдтэй.

Манай хөөрэлдөөн

Россин Федерациин Компартиин Буряадай республиканска комитедэй хоёрдохи секретарь

Сергей Пурбуевич БУДАЖАПОВ

манай корреспондентын асуудалнуудта харюусана

— Компартиин Буряадай эмхиин һэргэлгын республиканска конференциин үнгэрһөөр хоёр һара саг үнгэрбэ. Энэ үе соо ямар хубилалтануд болоо гээшэб, Сергей Пурбуевич?

— Тоёд энэмнай богонихон бүлэор ха юм даа, гэбэшье нилээд юумэн хэгдээ гэжэ хэлэхэ ушартай. Гол түлөб республика дотор партиин эхин эмхиннүүдые, районно организациннуудые һэргээхэ, эмхидхэлэй талаар бэхижүүлхэ, болоогүй газарта конференциннүүдые үнгэргэхэ ябуулгануудта гол түлөб хүдэлмэримнай зорюулагдаһан байна. Рескомой секретарьнар, гэшүүд бүхы шахуу районуудта ябажа, хүн зоноор, хуушанай коммунистнуудтай уулзаһан байха юм. Жэшээнь, би өөрөө Хэжэнгын, Хоринын, Прибайкалиин районуудаар ябаад ерээб. Ажалша хүн зонтой хөөрэлдэхэдэ, партиие һэргээхэ, тиихэдэ шэнэ гуримаар, шэнэ үндэнэ һуури дээрэ байгуулха эрилтэ тэдэ табиха байна. Энэнь тон зүб. Рескомой секретарь А. Г. Варфоломеев һаяхан Кабанскын районоор ябаад ерээ. Тэндэ районно конференциин хоёрдохи шата үнгэрэгдэжэ, райкомой секретарьнар һунгагдаа юм.

Ажал хэрэг тухайгаа бюрогой гэшүүд хөөрэлдэнэ. Нэгэ заседаниин минии хүдэлдэг лесотехническэ техникумдэ, хоёрдохи — Залуушуулай холбооной байшанда үнгэргөө һэн. Юуб гэхэдэ, мүнөө болотороо өөһэдын байратай болоогүй зандаа ха юмбибди. Энэ асуудал Верховно Советэй Түрүүлэгшэ Л. В. Потаповай урда табиа һэмдг, тоёд найдуулһан аад, мүнөө болотороо бодото шинжэбэри олдоогүй байнхай.

Үнгэрһэн хугасаа соо орон доторнай олохон үйлэ хэрэгүүд болоно, хүн зоной эүрхэ сэдьхэл доһолгоно гээшэ ааб даа Жэшээнь, Россин Президент Б. Н. Ельцин мартын 20-до Россин эрхэтэдтэ хандахадаа, хуулита зургаануудай ажал ябуулга болоулжа, орон дотороо «хүтэлбэрилгын онсо гурим» тогтоохо һэдэлгэ гаргаа бэлэй. Нимэрхүү хуули буса ябадалай гаража байхада, миин һууха аргамнай үгы. Хэблэлдэ толилогдоһон Буряадай рескомой бюрогой мэдүүлгэ үншаһан байгаа ёнотойт. Оронойшье, манай республикыншье политическэ, экономическа болон социальна байдалай орёо асуудалнуудта эүб харюу олохо, үргэн олониитэдэ эүб хараа шэглэлнүүдые ойлгуулха гээшэ манай эмхиин эгээл шухала хэрэг болоно гэжэ тоолоноби.

— Энэ үе соо Россин Компартиин II онсо съезд болоно үнгэрөө һэмнай даа. Та тэрэнэй хүдэлмэридэ хабаадалсаһан байнат. Ямар бодолтой бусажа ерээ гээшэбэ?

— Тус съезддэ манай 3 делегат һунгагдаа бэлэй. Тоёд намайе дүрбэдэхи хүн болгожо уриһан юм. Партиин һэргээхэ съезддэ хабаадалсаһандаа ехэ баяртайб. Съезд тухай хэблэлдэ бэшэгдэһэн байха, гэбэшье нэгэ хэды тоо, баримтанууд уншагшадта һонирхолтой байжа магад. Съездын хүдэлмэридэ 651 делегат хабаадаа. Тэдэнэй 106-ниинь хүдэлмэришэд болон таряашад, инженернотехническэ 176 хүдэлмэрилэгшэд, соёлой, гэгээрэлэй болон элүүрые хамгаалгын 184 түлөөлөгшэд, ажахын 181 хүтэлбэрилэгшэ болоно. Онсо баясамаар илгаань гэхэдэ, залуушуул олон байгаа. Бүхы делегадуудай хахадынь 30—40 наһанай хүнүүд байгаа бшуу. Арадай түлөөлэгшэд — депутадуудай олоор һунгагдаһаниинь ели һэн. Жэшээнь, 10 делегат урданай СССР-эй арадай депутат, 65 хүн — Россин арадай депутат. 192 делегат тэдээнээ доошохи шатын элдэб Советүүдэй депутадууд болоно. Манай рескомой нэгэдэхи секретарь В. Л. Кургузов РФ-гэй КП-гэй ЦИК-эй гэшүүнээр съезд дээрэ һунгагдаа юм.

Олон хүнүүдээр уулзагдаа, мүнөөнэй орёо байдал тухай хэлсэгдээ. Жэшээнь, Карелиин Верховно Советэй Түрүүлэгшэ В. И. Степановтай зөөгэлжэ һуугаа, хөөрэлдөө һэмди. Тэрэ коммунист зандаа үлэнхэй, делегадаар һунгагдаад, съезддэ ерэһэн байша. Сажи Умалатоватай хөөрэлдөө һэм. Бүхы автономито округүүд болон бүе даанхай республиканууд съезддэ түлөөлэгдэһэн байна. Энэнь сэхэ һайшаамаар. Шэтын областиин делегацида Д. Т. Тумунбаяров (урдань Дульдаргын райкомой нэгэдэхи секретарь байһан) оороһон байна. Саха (Яхад) Республикаһаа урданай миинии танил Артур Алексеев делегадаар һунгагдаһан байгаа, баһал уулзажа, баһал бодолоо андалдаа һэмди. Мүнөө тэрэ Яхадай рескомой секретаряар һунгагданхай, «Якутзолото» гэһэн акционернэ булгэмдэ хүдэлдэг юм байна. Зарим республикануудаа олон зон ерээ. Жэшээлбэл, Хальмагһаа — 12 делегат, Эрхүүгэй областьһоо аяар 30-аад хүн гэхэ мэтэ.

Мүн лэ хуушанай союзна республикануудай, харгин түрэнүүдэй компартинуудай түлөөлөгшэд хабаадалсаһан байха юм.

— Съездын баталан абаһан гол тогтоолнууд гэхэ гү, али документнүүд тухай хэлэжэ үгыт?

— Гол шухалань гэхэдэ, Программна мэдүүлгэ (эүбшэн хэлсэлгэдэ Политическэ мэдүүлгэ гээд табигдаа һааб даа), партиин Устав болоно. Эдэзэйнээ гадна хэдэ хэдэн резолюцинууд байха. Тэдэнэй тоодо «Коммунистнуудай нэгэн нинтэ ябуулганууdай түлөө», «Россин Федерациин Компартиин зөөри тухай» гэхэ мэтэ ороно.

«Хүдэлмэришэн ангинин, ажалша таряашадай, арадай интеллигенциин, бүхы ажалшадай аша туһануудта оорынгоо үнэн сэхэ байһан тухай Россин Федерациин Компарти батаар мэдүүлнэ. Росие социалис хугжэлтын замда тэхэрюулхын түлөө үсэд нэтэрүүгээр тэрэ тэмсэхэ юм. Энэ замһаа хадууралга хадаа Союзые һалгаа, Россин түрэнэй бүе даанги байдалые аюулда хүргөө» — гээд Программна мэдүүлгэ дотор хэлэгдэнэ. Россин обществын һайн дурааараа социализмда бусалга хадаа политическэ, экономическа, социальна, национальна, оюун бодолой болон соёл болбороолой оршом соо хэрэгтэй хэмжээнүүдые бэелүүлхэ арга боломжо олгохо, тиигэжэ өсөсэй өсөстэ Россин эрхэтэдтэ социальна бата найдал, өөрынгоо хүсэндэ этигэхэ ябадал бусааха байна бшуу. Энээнэй тула манай партиин бүхы түрүү үзэлтэй, патриотическа эрмэлзэлтэй хүсэнүүдтэй холбоогоо бэхижүүлхэ, мүнөөнэй арад зондо харгша засагай ябуулганууdые элишэлхэ, хүн зоной аша туһые хараха, дэмжэхэ талаар али болохо хэмжээнүүdые абаха зэргэтэй болоно гээшэ.

Эдэ үдэрнүүдтэ баясама мэдээсэл абтаба. Мартын 24-дэ Россин Федерациин Юстициин министерство манай партиин Программна мэдүүлгэ, Устав болон бусад саарһа дансануудые хаража үзөөд, бүридхэлдэ абажа, 1618 номертэй тусхай үнэмшэлгэ барюулһан байха юм. Тиигэжэ Компарти хуулита ёноор мэдэрэгдэбэ бшуу. Энэмнай бага бэшэ нүлөө саашанхи ажалдамнай үзүүлхэ байха гэжэ найданабди.

Манай республиканска эмхиин конференци тухай бэшэхэдэ, республикымнай нэгэ газетэ «засаг буляалдаха үшөө нэгэ эмхи бии болобо» гэжэ тэмдэглэнэн байна. Тиимэшье бэшэ юм, Юуб гэхэдэ, энэмнай урданай КПСС бэшэ, хүтэлбэрилхы, зонхилхы партиин бэшэ, ажал хүдэлмэриньшье тад ондоо байха болоно. Бусад партиннуудтал тон адли эрхэтэй, мүнөөнэй засаг түрые барижа, капитализм тээшэ ороноо баалалтын гуримаар түлхижэ, арад зониие үлэн хоёһон байдалда оруулжа байһан засагаархидта эсэргүүсэхэ, арадай засаг үлөөхэ зорилготой партиин болоно гээшэ. Хуушанай зонхилхо, захирха засаг бусаха ёногүй. Ушар нимэһээ хүн зондо Программна мэдүүлгын гол удхые, мүнөөнэй, шэнэ үеын партиин зорилгонуудые ойлгуулха гээшэ юуниһээшье үлүү байна бшуу. Арад зоной аша туһаһаа ондоо юуншье энэ шэнэ партиин урда табигданагүй.

— Партиин Устав дотор олон шэнэ эрилтэнүүд, найруулганууd оруулагдаа гэжэ мэдэгдэнэбди. Эгээл шухалань юун болоноб?

— Нэн түрүүн партиин нэрэ — Россин Федерациин Коммунис партиин гэжэ тодорхойлогдоо. Партиин өөрын туттай, гимнтэй, тусхай тэмдэгтэй байха болоо. Уставай орошол соо партиин гол зорилгонууd, Программна мэдүүлгэдэ үндэһэлэн, найруулагданхай. 18 наһа гүйсэһэн партиин Программа болон Устав мэдэрдэг, бодото дээрэнь дүүргэдэг, тэрэнэй нэгэ эмхидэнь хүдэлдэг, өөрынгөө партиие материальна талаһаань дэмжэдэг үн һайн дураараа энэ партида орохо өрхэтэй. Мүн партиин гишүүн бэшэ аад, партиин хараа бодол баримталагшад гэжэ байжа болохо юм. Партийна эхин эмхи партиин үндэһэ һуури байһан зандаа үлэнэ. Эмхидхэлэй талаар ехэшье ондоо болоһон юумэн үгы. Урданай ЦК-гай орондо партиин Түбэй Гуйсэдхэхэ Комитет (ЦИК) хүдэлхэ болоно, Уставай «Партиин мүнгэн, эд зөөри» тухай бүлэгтэ хубилалтанууд оруулагданхай. Гэшүүнэй түлбэри олзо доходоһынь 1 процент байха. Пенсионөөрнүүдэй, студентнэрэй, бюджетээ эмхинүүдэй хүдэлмэрилэгшэдэй гэшүүнэй түлбэриин эгээл бага хэмжээсе партиила эхин эмхинүүд тодорхойлхо эрхэтэй. Партиин гэшүүнэй түлбэриие нигэжэ хубааха гурим тогтоогдонхой: 50 процентнь эхин эмхидэ үлэхэ, 20 процентыень — районно, 20 процентыень — областной, республиканска эмхидэ, 10 процентыень партиин түбэй зургаануудта эльгээхэ ёнотой. Нимэрхүү хубилалтанууд гол түлөб оруулагдаа гээшэ ааб даа.

— Россин Арадай депутадуудай IX съезд шаг шуу хаяатайгаар һаяхан үнгэрбэ гээшэ. Гэбэшье засаг буляалдаан дүүрээгүй, саашадаа юунэйшье болохонь тухайлхаар бэшэ болоод байна. Мүн манайшье эндэ арсалдаан, хёмороон болоһон зандаа. Нимэ үсэдэ Коммунис партиин, тэрэнэй эмхиннүүд юу хэхэ болоноб?

— Нинди байдалай шалтаган олон. Гол шухалань тэхэдэ, манай һанамжаар, арадай ажахын доройтон уналга, зоной ажаһуудалай улам муудалга, хонжоо наймаанай, худал хуурмаг ябадалай үргэдэлгэ, гэмтэ ябадалай үзэгдөө харагдаагүйгөөр дэбэрэлгэ болоно бшуу. Экономическа реформо гэдэгнай һайн талаяа харуулжа шадаагүй. Тиимэһээ мүнөө үсэдэ арад зоной ажаһуудал, байдал хамгаалхаһаа ондоо шухала зориго байхагүй. Нэн түрүүн хүн зоной түлөөлөлгэтэ засаг — Соведуудые аршалха, харин дажа эхилэ. Һүүлэй мэдээгээр, 200 гаран территориальна эмхиннүүд байгуулагдаад, аша үрэтэй ажалаа эрхилижэ байнхай. Гансал март һарада Октябрьска, Бэшүүрэй, Кабанскын болон бусад районуудта конференциннүүд үнгэргэгдэжэ, райкомууд, тэдэнэй секретарьнар һунгагдаа. Апрель һара соо республиканска партийна конференциин хоёрдохи шата үнгэргэгдэхэ юм. Тэрэнэй бэлэдхэл мүнөө хэжэ байнабди. Энэмнай Компартиин Буряадай эмхиин бэхижэхэ, үргэн ябуулга хэхэ ябадалда шухала шата болохо байха гэжэ найданабди.

— Сергей Пурбуевич, манай уншагшадай һонирхожо байгаа асуудалнуудта дэлгэрэнгы харюу үгэһэнэйтнай түлөө баяр хүргэнэбди, саашанхи хүнгэн бэшэ, харюусалгатай, арад зондо аша туһатай ажалдатнай амжалта хүсэнэбди.

Н. ШИМАЕВ хөөрэлдэбэ.

Ажабайдал ба эрдэм ухаан

«ЯМАР БАГШАТАЙ БАЙГААБШ

Энэ материалаа би багахан, түүхын мэдээгээр эхилхөөе һанаа хүм. Юуб гэхэдэ, «Ямар багшатай байгаабши, тиимэл һуугша байха ёнотой ха юм» гэжэ арад зоной дунда хэлсэдэгынь баһал зүбтэй хаан.

Хорин дүрбэн зуун жилэй саада тээ эртэ урда сагай суута врач Гиппократ малай болон хүнэй бэеын досоонь амиды амитад бии гэжэ элирүүлээд, тэрээндээ «хорхойнууд» (гельминты) гэһэн һонирхолтой нэрэ үгэһэн гээд бэшэгдэнхэй байдаг.

Байгаалида элдэб янзын хорхойнууд ехэл элбэгээр таранхай гээшэ. Жэшээлхэдэ, хибэдэнэёэ хибэдэг мал болон моридой алар зуун янзын паразитическэ хорхойнуудаар дайрагданхай байдагынь баһал эли болгогдонхой. Малай арһандань, арһан доронь, шуһанайнь һуданнуудта, хото, гэдэһэн, эльгэн, зүрхэн соонь, нервэнүүдтэнь, шүрбэнэнүүдтэнь тэдэнние олоор олохоор. Үүсэлгэдэһэн малай мяханай гурбатай хоёр хубинь хэрбээ хорхойнуудаар гэмтээгдэнэн байгаа һаа, энэ мяхан ветеринарно-санитарна голодоһондо гаргагдадаг байха юм. 19-дэхи зуун жилэй һүүл сагаар нимэ хорхойнуудые эрдэмэй талаар шэнжэлгэ хэжэ эхилһэн байгаа. Юрьевскэ ветеринарна институт 1905 ондо дүүргэгдэн, залуу ветеринарна врач Константин Иванович Скрябин (байгша ондо 115 жилэйнь ой гүйсэхэнь) һүүлдэнь бүхэдэлхэйн элитэ эрдэмтэн олон жилэй туршада малай, хүнүүдэй бэдэ айбатар сехэ хоро хүргэдэг 200 гаран шэнэ болон ондоо янзын хорхойнуудые үзэжэ, тодорхойлжо үгэһэн түүхэтэй.

Константин Иванович хэһэн ажалайнь үндэһые баримталан, эмшэд ба ветеринарнууд паразитарна хорхойнуудһаа һэргылхэ, аргалха, тэмсэхэ хэмжээ ябуулганууdые зохёогоод, үйлэдбэридээ үргэнөөр мүнөө хэрэглэжэ байнхай.

Дэлхэйдэ алдаршаһан эрдэмтэн-академик К. И. Скрябин оорынгоо һаһан соогоо аяар вуу гаран докторнуудые, ахабтар олон биологии, медициниин, ветеринарна эрдэмэй кандидадуудые бэлдэжэ гаргаа. Эдэ һургашадай нэгэниинь манай нютагай хүбүүн, Буряадай хүдөө ажахын институтай паразитологиин болон фармакологиин кафедрые даагша Буряад Республикыин эрдэмэй габьяата ажал ябуулагша Василий Александрович Шабаев болоно.

Нүхэр Шабаев хүдөө ажахын техникум дүүргэжэ, ветеринарна ажал хэрэгээ Буряад ороной Сэлэнгын аймагай Карл Марксын нэрэмжэтэ колхоздо эхилһэн намтартай. Василий Александрович эрдэм ухаагаа саашадань хүгжөөхэ хүсэлэнтэйгөөр Буряад-Монголой зооветеринарна институдта һурахаяа ороһон байна. Институдаа дүүргэнэ, тэрэ «Скотоимпорт» нэгэндэй юрын ветеринарна врачаар хүдэлжэ захалба. Һүүлдэнь городой ветеринарна лечебницэдэ ажаллаа. 1962 ондо В. А. Шабаев К. И. Скрябинай нэрэмжэтэ Бүхэроссин гельминтологиин институдай аспирантурада һурахаяа оробо. Константин Иванович энэ институт байгуулалсаа. 1972 он болотор ото директорэар хүдэлһэн хадань 1939 ондо СССР-эй СНК-гай тогтоолоор тус институдта тэрэнэй нэрэ олгогдоһон намтантай.

Василий Александровичыи эрдэмэй хүтэлбэрилэгшэнь долхэй дээрэ элитэ болоһон эрдэмтэн— Бүхэсоюзна гүрбан академиин (СССР-эй АН-ай, ВАСХНИЛ-ай, СССР-эй АМН-ай) бодото гэшүүн, хүндэтэ академик, харгин гүрэнүүдэй академиинүүдэй болон университедүүдэй доктор К. И. Скрябин байһан юм. Энэ элитэ эрдэмтын хүтэлбэри доро тэрэ гельминтологическа эрдэмэй айхабтар ехэ һургуули гараа. В. А. Шабаев диссертациие амжалтатайгаар хамгаалһанайнгаа һүүлээр Буряадай хүдөө ажахын институдта ерэжэ, дээдэ һургуулиин ажал ябуулгын бүхы шатануудыень гараһан байна. Ординатораар, ассистентэор, доцентэор ажаллаба. Мүнөө үедэ кафедрые даажа ябана.

Профессор В. А. Шабаевай хүтэлбэрилдэг кафедрын багшанар эгээл энэ шухала асуудалаар элдэбын шэнжэлгэнүүдые үнгэргэдэг юм. Забайкалиин региондо адууһа малай дунда паразитарна үбшөнэй бии болохыень уридшалан мэдэхэ, тодорхойлхо онол аргые зохёохо талаар эрдэмэй бодорэлгэнүүд мүнөө хэгдэжэ байнхай. Кафедрын эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэд гельминтозно хорхойнуудые үзэхэ, тэдээнтэй тэмсэхэ ба һаргылхэ эрдэмэй түйлатануудта үндэһэлһэн тусхай схемэ зохёохо талаар хүдэлмэри ябуулна.

В. А. Шабаев малшадай болон һуурин зоной ... но-санитарна ... даанхадань ... даар айхабт... үн эрхилдэг ... семинариуудыг ... ветеринарна ... уулзажа. ... шиндхэгдээгэ ... даар шухала ... дые үнэрлэ ... юм.

Эрдэмэй б... бэрнин шэнэ ... горгөөнэйнь ... гиин, фарма... салай прогр... нуудые стр... ба хэрэглэг... ралсалай-мед... сэлнүүдые ... найнь, ерэ... ва врачнар... нягта холб... жүүлнэнэйн... Федерациин ... дээдэ һурах... ствын аппе... синд шинжэ... Александров... 1992 оной ... профессорэй ... зэргэ олгог...

Нүхэрэйнь ... мэ үндэр ... тэһэнэйнь ... үйлэдбэрлэ... ринарна ... тэ хүдэлмэ... Александров... хэнһоо ам... мэргэжэлэй... кадриуудые... тэнь ажа...

Россин ... болон Бу... ... габьяата...

ХУРАМХААНАЙ АЙМАГТА

АРБУУНАЙ ГҮҮРТЫНХИД АМЖАЛТАТАН

Барханай сомоной Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз һүүлэй жэлнүүдтэ элдэбын хубилалтанууд оронгүй, энэ хүшэр, хүндэ жэлнүүдые яһала баян бардам дабана. Тус колхозой Арбуун нютагта ажалладаг Мүнхэ Будаевай даадаг гунжадай гүүртэ үбэл-жэлгые муу бэшээр үнгэргэжэ байна. Эндэ мүнөө түүл абалга түлэг дундаа. Һүүлэй мэдээнэй ёноор эндэ 120 гунжадай 40-ниинь туталлаба. Үхэр малай үбһэн, таряанай холимол тэжээл, дулаан дэбисхэр хүсэд хүрэхэ.

АРШААН, БУЛАГУУД УРИНА

Хабарай дулаан, игаабритай үдэрнүүдэй болоходо, Аллын аршаанда амархала ерэгшэд олошорно.

Эндэ 75 ондоо үбшэнэй аршаан булагууd хадын үбэрһоо үбэл, зунгүй харьялна.

Дүрбэн мүсэ, хото, бооро, эльгэ муутай зонуудта халуун, хүйтэншье аршаан булагууd, хүхүүрнүүд сэгнэшгэгүй сэгнэ туһа хүргэнэ. Нёдондо үерэй болоходо һандэрһан байрын гэрнүүд мүнөө һальбэн заһагдаа. Дэрээнэй совхозой амаралтын энэ байшангые Цыренжаб Доржиев даадаг юм. Энэ үзэсхэлэн ёоб байгаалитай Аллын аршаанда амархада, агаар арюун сэбэр, байрануудынь дулаан, таатай зохид. Аршаан Алла тосхонһоо 7 модон зайда, хабсагайта хоёр хадын хоорондо оршодог. Ямаршье автомашинаар аршаанда хүрэжэ ошоохоор юм.

«БУДАМШУУ» ТЕАТР БАЯСУУЛБА

Үнгэрһэн Сагаалганай үдэрнүүдтэ Россин габьяата артист Михаил Елбоновой театр Баргажанай аймагай Уланда, Хурамхаанда, Аргатада, Арэгуунда шэнээр бэлдэһэн программатай зүжэг наада, дуу хатарнуудые харуулба. Михаил Елбоновой программые — дуунуудые, шүлэгүүдые, хатарнуудые, үреэлнүүдые нютагаархидынь аяар 3 часай туршада абяа аниргүй һуужа шагнаба, хараба, сэдьхэлээ ехээр баясуулба.

ТАРЯАШАДАЙ «БУЛАГ» ТОМООТОЙ

Уланхаан нютагай Игорь Дондупов, Андрей Баторов, Дондоб Жамсарановай бүлэнүүд нёдондо жэлэй ноябрь һарада таряашадай «Булаг» гэһэн ажахы эмхидхэһэн юм. Ажахын үнеэд, хашарагууd мүнөө тамир тэнхээтэй ондо ороо байна. Нютагай үбгэд, хүгшэд тэдэнэй үхэр малнууд «Булагай» буруунууд булшаһатайнууд» гэжэ һайшаан магтана. Булагайхид мүнөө сабшалангаа үһалха һубаг хаһаабуудые нэльбэн заһана, наг шэбэх зөөнэ.

Мүнөө жэлдэ таряашадай энэ бүлгэм эдеэ хоол бүйлуулха тэжээлэй цех, гараж болон бусад байрануудые барихын тула модо бэлдэжэ ороноХой.

Ажалай бүтөөсэ һайн, булагайхид эрхим журамтай бэрхэнүүд.

ТҮЛЕЭ БЭЛДЭГШЭД ТУҺАТАН

Ой модон соо ажаһуудагшье һаа, һүүлэй жэлнүүдтэ һургуулинуудта, үхибүүдэй байшангуудта түлеэ бэлдэхэ гээшэ хүндэхэн юм. Түлеэ ойһоо зөөжэ асархань гайтайхан үнэтэй болоноХой. Зарим һургуулинуудай директорнүүд гансал түлишын асуудалаар ажалаа эрхилнэ.

Һахалиин сомоной дэргэдэ «Һахалин» гэһэн тусгаар кооператив эмхидхэгдэнхэй. Тус коллективэй бодото байдалые һайн мэдэхэ хүн, эдэбхи үүсхэлтэй Александр Семенович Матросов хүтэлбэрилнэ.

— Би урдань һургуулиин директорэар, багшаршье хүдөө ажахын техникум дүүргэжэ, ветеринарна ажал хэрэгээ Буряад ороной Сэлэнгын аймагай Карл Марксын нэрэмжэтэ колхоздо эхилһэн намтартай. Василий Александрович эрдэм ухаагаа саашадань хүгжөөхэ хүсэлэнтэйгөөр Буряад-Монголой зооветеринарна институдта һурахаяа ороһон байна. Институдаа дүүргэнэ, тэрэ «Скотоимпорт» нэгэндэй юрын ветеринарна врачаар хүдэлжэ захалба. Һүүлдэнь городой ветеринарна лечебницэдэ ажаллаа. 1962 ондо В. А. Шабаев К. И. Скрябинай нэрэмжэтэ Бүхэроссин гельминтологиин институдай аспирантурада һурахаяа оробо. Константин Иванович энэ институт байгуулалсаа.

Буряад Республикыин Ажалай болон ... лаар хангаха министерствэдэ холын орон... һэн 280 хүн хандаад байна. 235 хүнийн... хиноэхэ дуратай. Тиихэдэ Северобайкал... Кяхта, Нижнеангарск хотонуудта ажаһ... шье олдоно. Республикыин хүдөө нютаг... хүн зөөнэ. Эдэ сохэнхидээл Тадиникистаниг... һаа тэрьелжэ ерэһэн хүнүүд.

ХОЁР ГҮРЭНЭЙ ЭР... БАЙЖА БОЛОХО...

Мүнөө үедэ байра һуурина сложо... дынь манай республикыин эрхэтэй болоо... ыа мэдүүлбэ. Зүгөөр тиимэ эрхэ тэдэ... Энээнэй тухай тайлбарилга Буряад Ре... тэй паспортна таһагые даагша, милиц... боев хэбэ. Хоёр дабхар эрхэ абаха дур... жэ ойлгуулагдана: «Нэн түрүүн «РСФС... хай» Хуулитай таниласаха ёнотой. Т... оной ноябрин 29-дэ абтаһан, 1992 ой... үүсэндөө ороһон байна. Тэрэнэй 13-да... гэжэ хэлэгдэнэ: «Урдань СССР байгаа... Россин гүрэнэй эрхэтэд гэжэ тоологдо... дэнэр Россин Федерациин харьяата г... ха ёнотой».

«Эрхэтэй тухай» хуулиин хүсэндөө о... шо жэлэй турша соо хүн бүхэн Росси... хэтэн бэшэ болохо байһанда мэдүүлэ... Өөрын орон нютагһаа гаража ошоо... рэнэйнгөө эрхэтэн бэшэ болоно. Нимэ... Федерациин эрхэтэн яажа болохо т... хэрэгтэй.

Зүгөөр зарим хүнүүд хоёр дабхар а... ратайгаа суглаан, митингнүүд дээрэ... депутадууд тиимэ эрхэ олгожо шадаг... Советээр абяа гээд дурадхана.

Харин уласхооронды жэшээ юу ... ямаршье гүрэн хадаа өөрын хуулиин... нэгэл эрхэтэн байхыень зүбшөөнэ. Хэ... рэнэй энэ эрхэ боломжоёо эбдээ ха... доо гүрэнэй доторой хэрэгтэ оролсо... болоно.

Тиимэһээ гүрэн бүхэн хоёр дабхар... зүбшөөнэн хуули абадаггүй байна.

Харин Россин Федерациин эрхэтэн... хэтэн болохо дуратайгаа мэдүүлээ һаа... хэлсээ баталаад, зүбшөөл абаха уллга... һэнэй һүүлээр ондоо гүрэнэй эрхэтэн...

Ямаршье гүрэн хадаа өөрын эрхэтэ... гаа һаань, хамгаалха, туһалха ёнотой. ... тэндэ баһал орёо хүшэр ушарнууд ... Жэшээнь, тэрэ хоёр гүрэндэ нэгэн д... татагдажа, налог түлэжэ, гүрэн түрэ... ха сагтай дайралдажа болохо. Нимэ... яажа гаралсаха болоноб? Росси Укра... талжа, энэ асуудалые зүб тээшэнь ... Тиимэһээ эдэ хоёр гүрэнэй эрхэтэн ... хо һэдэлгэ гээшэ тиимэншье орёо ... юм. Бэшэшье дутын гүрэнүүдэй эн... нүүдые Россин гүрэнтэй баталаа хо... нилангаяа өөрын һайн дураар бэшэ, хэ... га доро нютаг ороноо гаража ошо... хүнгэн боложо үгэхэ байгааб!

СНГ-ТОБШОО ҺОНИНУУД

ХАМТЫН ПРЕДПРИЯТИ БАЙГУУЛАГДАА

Алас-Дурна зүгэй арбаад томо заводуудай, акционернэ бүлгэмүүдэй ба Урда Корейн «Самсунг» фирмын түлөөлөгшэд Россин-Урда Корейн хамтын «Хаско» предприяти байгуулха тухай эмхидхэн байгуулгын хэлсээндэ гараа табяа. Акционернэ «Амурсталь» бүлгэм, Ванинска далайн худалдаа наймаанай порт, Хабаровск ба Комсомольск-на-Амуре хотонуудай нефть буйлуулдаг заводууд, Солнечныйн ашаг-та малтамал шанаржуулгын комбинат, гүрэнэй эд зөөрние эрхилхэ талаар хизаарай комитет, бусад предприяти болон эмхиннүүд хамтын ажал ябуулгада валютынгаа зарим хубие оруулха гэжэ шидээ. Уставай эхин жасын хахад хэмжээн болохо 140 миллион шахуу доллар хангаха министерствэдэ холын орон... һэн 280 хүн хандаад байна. 235 хүнийн... хиноэхэ дуратай. Тиихэдэ Северобайкал... Кяхта, Нижнеангарск хотонуудта ажаһ... шье олдоно. Республикыин хүдөө нютаг... хүн зөөнэ. Эдэ сохэнхидээл Тадиникистаниг... һаа тэрьелжэ ерэһэн хүнүүд.

...ШЭЛЭГШЭД ЭРИЛТЭ ...АНГАДХАГДА...

Улаан-Үдэ хотодо Элүүрые ха... ба республикыин гүрэнэй сан... вдхэгдэмэл коллеги болобо. ... ы районуудай территориальн... эй, поликлиническэ болон стац... мад врачууд, тэдэнэй орлогшо... лагша врачуудай орлогшонор, ... ахамад врачууд уригдаһан ба...

... элүүрые хам... ... үүдэй ажахын ... саанда хүдэлжэ ... оной дүнгүүд ... ондо медицини... ... ороод, хү... ... хараа түсэ... ... элидхэл элүү... ... министр Вла... ... хэбэ.

... шухала асуу... ... тогтохо зуураа ...

... нээ бидэ бюдж... ... скэ страховэ... ... Александров... ... гэшэ. Тип... 1992 оной ... профессорэй ... зэргэ олгог...

Нүхэрэйнь ... мэ үндэр ... тэһэнэйнь ... үйлэдбэрлэ... ринарна ... тэ хүдэлмэ... Александров... хэнһоо ам... мэргэжэлэй... кадриуудые... тэнь ажа...

... страхованида ... ханашье бэлэд... ... ааһаар ябуулгада... ... ай олон больни... ... хэнүүдтэ оньһон ... ратуранууд ду... ... шине худаллажа ... мунгэн байха... ... ахамад врачууд, ... зүүн зүгэй ... потерапи, лазер... ... эрэгтэхые орол... ... шалгалта үб... ... анхарал тата...

Үнинһөө ... элеэнэй комб... дэ бариха гэ... гансал хоёһо... сааша гаранаг... хүүгэдэй һүн... санитарна б... зандаа.

Элэ бүгэдэ ... дые усадхахы... хэмжээнүүдэй ... тухай Л. К. Н... харалаа хаанд...

Эдэ хоёр ... зүбшэн хэлс... ... ааруудаг: респ... ... ницаһаа—М. ... скэ районһоо... ... нова, ...Барга... Доржиева, «Ф... дэлэй генер... А. Б. Анханов... ... тын парайлалг... ... шангай ахам... Янкелевич Соло... даба.

Тэдэнэр бар... ло хэһэн ажа... хайгаа тоособо... ... нуудаа тоолоо... радхалнуудые ... онойгоо харал... хай элидхэлэн...

Тус коллегид... публикыин Мин... ... вдэй Түрүүл... Г. Н. Манжуев... ... вдэй дэргэдэх... ... гаалха комитед... В. С. Борисов... дажа, үгэ хэлэ... хабаадагшадай ... асуудалнуудта ... байна.

Д. Д...

...ЭРЭЙ

... ГАЛАЙ РАЙ... ... ПНУУДТА ... ЭРНҮҮД ... ОГДОХО

... рбург. Ленинэй округто ге... ... шаалда. Энэнэр... ... догдохо байна. ... ургыин ба обла... ... ай, Архан... Вологдын сэрэ... ... надуудые, мүн... ... ругой штабай ... уудэй зарим уп... ... е энэнэрнүүд ... ха. ЛенВО... ... ые шалгалтын ... согсолхо үсэдэ ... збри тухай мэ... ... эй. Россин обо... ... стр Павел Гра... ... эри доро шал... ... огдоо һэн.

ТҮБИ О... МҮНӨ...

УЛААН-БА...

Монголой ... кыныд олзоб... хонь гэжэ мэ... ко Интернэшн... рейшн» компан... гэһэн нютагай... та Монголой з... шэнжэлхэ, о... буйлуулха хэ... табяа.

Америкынхид ... ороной зүүн-ур... тиин хэбтэшье... жэлхэ, олзоб... гү гэжэ хараж... тай. Зүүн зүгэ... та олзоборилж... гээ хоёр тала... баяха гэжэ ш...

Нютагай ... тобшолһоной ...

ЭМШЭЛЭГШЭДТЭ ЭРИЛТЭ ЗАНГАДХАГДАНА

Улаан-Удэ хотодо Элүүрые хамгаалгын министерствэ ба республикын гүрэнэй санитарна албанай эмнэлгэдэмэл кодлеги болобо. Тэрээндэ республикэ, районуудай территориальна медицинскэ ба, поликлиническэ болон стационарна нэгэдэлдэ, адамад врачууд, тэдэнэй орлогшонор, экономикын ба, хамад врачууд уригдаһан байгаа.

Элүүрые хамгаалгын министр Владимир Ивановичтэй хэлсэлдэ, Федерацийн Эрүүлэн мэндэй хүрэлцэлтэй ба хэрэглэхэ хуралсалай-методическэ сэлгүүдые шинжэлэн, ерэсдүйн прачнарые нягта холбоотой жүүлнэнэйнь тухай Федерацийн Эрүүлэн мэндэй хуралсалай ствын аттестацийн шинжэлэлтэй.

1-нэй бүдэ бюджетнэй страховашинай гэнэ. Тиигээд харюусаха эдийн засагай ёнотой ба хүрэлцэхэ ёнотой эмнэлгүүдэй орлогшо-эргэ олгогдоно.

Нүхэрэйнгөө хэлэмэ үндэр нэрэтэй мэргэжэлтэй, тэнцэнэйнь дамжуулжа, үйлэдбэридэ хүрэлцэхэ ёнотой ба ринарна мэргэжэлтэй хүдэлмэрилдэг гэжэ хүдэлмэрилдэг Александровичтэй.

Нүхэрэйнгөө хэлэмэ амаршалгаа, мэргэжэлтэй кадрнуудые бэлдэхэ, тэнь амжалта г.

Россий ба болон Буряад ...кын ...

габьлата ...

Соёлой эдэбхитэн

ХАТАРАЙ БАГША

Хорин дээрэ үнэргэгдэһэн Тахяа желые угталгын Сагаалганай һайндэрэй программада хатар наадан онсо һуури эзэлэн юм. Һайндэрэй үедэ «Үдэ» ансамблийн гэшүүд — бага, дунда, аха наһанай басагад буряад арадай хатар наада уян нугархайгаар, надамар бэрхээр гүйсэдхэжэ, хаража һуугшадта халуун дулаанаар угтаглаа. Тиин жюрин үндэр сэгнэлтэдэ тэдэнэр хүртөө һэн.

Хорин түбэй соёлой байшангай дэргэдэ эмхидхэгдэһэн «Үдэ» ансамблийн гэшүүдтэ хатар наада заадаг, Улаан-Удын соёл — гэгээрэлэй училищи 1985 ондо дүүргэһэн, Хорин районой түбэ таһалгаргүй хүдэлжэ байһан Марина Кирилловна Цыдыповагай хатар наадандэ хабатай бэрхэ залуу басагадай амжалтаар хэлнэнэшье ехээр урмашаһан, баяза сэдьхэлээ хаанаһан байха юм. Юуб гэхэдэ, училищи дүүргэһэнээ хойшо олон жилэй туршада хатар наада заанан ажалайнь үре дүнгүүд харагдана гээшэ ааб даа.

— Би өөрөө 1983 онһоо 1985 он болотор гэхэ гү, али хоёр жил хахадай туршада соёл гэгээрэлэй училищида һурахадаа, Светлана Дашиевна Халбаевагай хүтэлбэри доро классическа хатартай танилсаһан, Татьяна Баяровна Вампиловада олон арадуудай хатармуудые заалгажа, үхибүүдые һургаха онол ба арга мэдэжэ абаһан, ойлгожо гараһан баинаб. Долоо-найман жэлэй турхүнгэн байдаг гэжэ һанагшаб.

Хорина нэгэдэхи дунда һургуулиһаа плангаяа олон басагад, хүбүүд манай соёлой Сайншангай хатарай кружогто хабаалгана. Тэтэнэр дуу, хатарай «Үдэ» ансамблийн гэшүүдэр тоологлоно,— гэжэ Марина Кирилловна соёл гэгээрэлэй училищида һурахадаа, олон ондоо арадуудай хатар наадантай танилсаһан, яажа гүйсэдхэхые заалгажа абаһан аабзабди даа. Тиигэбэшье ямар арадай хатар огсом түргэнөөр, али арадайнь хатар номгон даруугаар гүйсэдхэгдэнэб гээд һайн мэдэнэ гээшэ аабзаб даа. Заримдаа ямар хатар хайшан гээд гүйсэдхэхэб гээд өөрөөшье зохёохо ушар гарадаг. Үсөөхэн лэ ушарта ном нээжэ хараһан, хэрэглэнэн байхаб. Кино болон телевиденидэ олон арадуудай хатар наадан харуулагдадаг болонхой. Буряад ороной мэдээжэ артист Цыден-Еши Бадмаевич Бадмаева хэлы олон арадуудай хатар наада уян нугархайгаар, тэрэ арадай өөрынь хатаршаһаа бишыхашье дутуугүйгөөр гүйсэдхэдэг гээшэ.

Соёлой байшангай ондэр дэрэ Марина Цыдыповагай эллэб арадуудай, плангаяа Зүүн зүгэй арадуудай хатар наада уян нугархайгаар гөөр гүйсэдхэхые хаража байхадаа, «Кружогто ябадаг үхибүүдэйнай дунда хатар наадандэ абьяастай бэрхэ басагад юм.

Мүнөө соёлой байшангай дэргэдэ Марина Кирилловнатай хамта Вера Дугаровна Доржиева хатарай кружок ябуулна

— Хоёр хүн хатарай кружок ябуулдаг болоходоо, «Үдэ» ансамблинминай программадэ хатар наадан болошороо, хатар гүйсэдхэлгын шанар һайжараа,— гээд Марина Кирилловна хөөрөөнэйнгөө түгэсхэлдэ нэмээ һэн.

Энэ хэлээшэнь бодото хэрэг дээрэ батаар бэлдэжэ, Хорин һуурида Марина Кирилловна Цыдыповагай нургаһан бэлигтэй Сэнэ хатаршад улам олошоржо, бэлигтэй соёлшод тоё һайхан хатар наадаяа дэлгэжэ, нютагайхидаа баясуулжа байг лэ гэжэ үнэн зүрхэнөөө хүсэнэбди.

З. БАДМАЕВ,
манай корр.

Хорин.

ХҮҮГЭДЫЕ БАЯРЛУУЛНА

Нарһатын соёлой байшан соо нёдондоһоо хойшо компьютер дээрэ наадахаяа хүүгэд олороо суглардаг болонхой. Хүүгэдые баярлуулһан хүнинь — Чингис Ринчиного. Тэрэ эдэбхи таргажа, өөрынгөө гараар компьютер дээрэ наадаха залые шэмэглэнэн байна.

Гадна сохэхэн ябадал гарһанай һүүлээр элдэб компьютернүүдые (тэрэ үедэ бата хямда байгаа) сэнхэнь доогуур худалдажа ябажа шадаа бэлэй.. Тиигээд наадаһай автомадуудые мүн лэ ооруо таарууллан тодхоһон юм.

Нигэжэ Чингис Ринчиногой оролдолгоор Соёлой байшанда олзо ороно, мүн үхибүүдшье сүлоо сагтаа эндэ сугларжа, наадана. Алишье талаһаа һайн хэрэг бүтээ.

Э. БУДАЕВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Ч. Ринчино.

Автогай фототекст.

ХҮРШЭНЭРТӨӨ АЙЛШАЛБА

Тарбагатайн аймагай Дээдэ-Жэрэмэй соёлой байшангай дэргэдэхи уран һайхаһай бүлгэмэй артистнар хүршэ оршодог Хандагатай нютагайхидтаа һаяхан айлшаар ошобо. Эндэхи соёлой байшан соо хүн зон олороо суглараа һэн.

Дээдэ-жэрэмэйхид хүхюу шогтой, гуниг ташуудалтай дуунуудые утаар таталуулан дуулажа, харагдадай сэдьхэл зүрхэ яһаа хүдэлгөбэ. Соёлой байшангай директор Г. Ф. Власова, хүүгэдэй саадые даагша И. П. Литвинцева, техническэ мэргэжэлэй училищиин хүдэлмэрилдэгшэ В. М. Мартынова болон бусад хүршэнэхэдэй хэлүүн альга ташалгада хүртөо. Тиихэдэ энэ концертдэ Дээдэ-Жэрэмэй дунда һургуулийн һурагшад Л. Китаева, Н. Русина, Т. Баинова, Н. Минеева, Л. Шилина гэгшэд эдэбхитэйгээр хабаадалсаһан байна.

Тарташадай ажахынуудай «Россия» эблэлэй зүгынэн И. Л. Дорофеев шадамар бэрхээр Саяан дээрэ наадажа, концертые ехэ тобогоо.

С. ВАСИЛЬЕВ.

Номой шэнжэлэл ба шуумжэлэл

«БҮРЭН» ГЭЖЭ ПОЭМЭ ТУХАЙ

Булат Жанчиновай бэшэһэн «Бүрэн» гэжэ поэмэ хэмжээгээрээ горитой зохёол болонхой. Юун тухай энэ зохёол соо хэлэгдэнхэйб? Номой аннотациди ингэжэ тодорхойлогдонхой: «Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуучехэ дайнай үеын хүдөөгэй байдал харуулһан «Бүрэн» гэжэ поэмэ...»

Юрэнхы дээрэнь абажа хэлээ һаа, тиимэ юм бээ. Үнэрэнэн дайн тухай зохёолнууд үсөөн бэшэ ха юм даа. Булта бэшэнэ, поэт Жанчиновшье дайн тухай баһа бэшээ юм ааб даа гэхэ мэтээр сэсэрхэгэ зоншье байна. Зүгөөр энэ поэмэ нэгэ темэтэй бусад поэмэнүүдтэ онсо илгаатай. Сэсэрхэлэн зон энэ илгаасень обёороогүй гэхэ байнаб. Теэд илгаань ямар гэгшэб?

Поэмын гол герой хадаа хүн бэшэ, харин амитан,—Бүрэн гэжэ нэршэһэн шоно болоно. Энэ шоныи ами наһанай турууныи хоёр жил соо болоһон үйлэнүүдтэ зорюулагданхай.

Поэмые туруунынь мүрнүүдтэ эхилжэ, анхаралтайгаар уншая.

Ужам ороноймнай сэлмэг номин оторгой бархаг үүлээр бүрхэжэ, аймшаттай ехэ дайнай эхилхэсэ байһан хаһа. Юундэ автор найруулгаяа дайнай үеэй холбоноб? Энэ асуудалда хариюу удахагүй, поэмээ саашань уншаһаар байтарнай эдирхэ.

Холбоолжон нютагай адуушан Дарма-Жаб гэдэг «дайнда мордохоёо байхадаа, хайрата үриеэ дуудажа, арбан зургаа наһатайхан Абидаяа эмхэрэн хэлээ һэн:

— Хүшэр юм даа, дайн гэшэ...

Хубүүхэм, үзэжэш болохош даа.

Худэлмэрндэ намаяа һэлгэжэ,

Худэржэхэ хаһаш ерэ даа.

...Артельдэ адуусень удхэжэ,

Армида моридоо бэлдэрэй.

Баруун холо зүгтэ дайнай эхилһэнэй һүүлээр улахагүй Улаан Армида морид хэрэгтэй болоно. Тиигээд «Улаан малшан» артельдэ Гэсэг үбгэн Абида хоёрой харуулһалжа байһан һүрэгнөө олон адуун дайнда абтана. Хизаалан, үрөө гэхэ мэтэн аха наһанай морид барагсаан абаашагдана.

Гүрэмэл, хүшэмэл хорёо соо
Гүлмэр дааган, унагад лэ:
Хуухиран, үүрнэн
инсагаалжа,
Хүлгэн, жэгшэн үлэбэд лэ.

Нимэ байдал поэмын саашаанхи үйлые харуулхын тула хэрэгтэй болоо. Азаргагүй болоһон адуунда шоноонууд бэлэвэ орохо жэшээтэй. Тиимэнээ авторта дайнай үе зураглаха хэрэгтэй болоо гэжэ һанамаар. Энэ талаар үшөө нэгэ нимэ һанамжа баймаар. Дайнай газар ара тала хоёр зэрэсүүлгэдэнхэй ха. Аюулта дайнай һүжэрнэн орон нютагай бүхы дэбисхэр дээрэ амгалан тайбан газар олохонь бэрхэтэй...

Үбгэн Гэсэг Абилатаяа үбэлжөөндөө нүүбэ. Нэгэтэ маанаһаа Гэсэг үбгэн гэр тээшээ дугшуулжа ябатараа, «Шорын хүнхэрэй хубшөөө шоныи уляа сонособо».

Эгээл эндэнээ поэмэдэхи үйлын эхин бүридлэнхэй. Поэмын нюурнуудта шоноуud бии болобо ха юм. Үйлэдэгшэ гол геройной—шоно гэжэ бү мартаа.

Ойро тойрон шоноонуудай бии болоһон ушар үбгэнэй һанаяе зобоно:

Зүнтэг, залуу бидэнэрые
Зүндөө, юрэдөө, баһахань гү?

Ошоһон наһан соогоо олон асуухадамни, тэрэ нигэжэ харюусаа һэн;

— Училищида хоёр жэл хахад сагай туршада нурахадаа, олон ондоо арадуудай хатар наадантай танилсаһан, яажа гүйсэдхэхые заалгажа абаһан аабзабди даа. Тиигэбэшье ямар арадай хатар огсом түргэнөөр, али арадайнь хатар номгон даруугаар гүйсэдхэгдэнэб гээд һайн мэдэнэ гээшэ аабзаб даа. Заримдаа ямар хатар хайшан гээд гүйсэдхэхэб гээд өөрөөшье зохёохо ушар гарадаг. Үсөөхэн лэ ушарта ном нээжэ хараһан, хэрэглэнэн байхаб. Кино болон телевиденидэ олон арадуудай хатар наадан харуулагдадаг болонхой. Буряад ороной мэдээжэ артист Цыден-Еши Бадмаевич Бадмаева хэлы олон арадуудай хатар наада уян нугархайгаар, тэрэ арадай өөрынь хатаршаһаа бишыхашье дутуугүйгөөр гүйсэдхэдэг гээшэ.

Соёлой байшангай ондэр дэрэ Марина Цыдыповагай эллэб арадуудай, плангаяа Зүүн зүгэй арадуудай хатар наада уян нугархайгаар гөөр гүйсэдхэхые хаража байхадаа, «Кружогто ябадаг үхибүүдэйнай дунда хатар наадандэ абьяастай бэрхэ басагад юм.

Мүнөө соёлой байшангай дэргэдэ Марина Кирилловнатай хамта Вера Дугаровна Доржиева хатарай кружок ябуулна

— Хоёр хүн хатарай кружок ябуулдаг болоходоо, «Үдэ» ансамблинминай программадэ хатар наадан болошороо, хатар гүйсэдхэлгын шанар һайжараа,— гээд Марина Кирилловна хөөрөөнэйнгөө түгэсхэлдэ нэмээ һэн.

Энэ хэлээшэнь бодото хэрэг дээрэ батаар бэлдэжэ, Хорин һуурида Марина Кирилловна Цыдыповагай нургаһан бэлигтэй Сэнэ хатаршад улам олошоржо, бэлигтэй соёлшод тоё һайхан хатар наадаяа дэлгэжэ, нютагайхидаа баясуулжа байг лэ гэжэ үнэн зүрхэнөөө хүсэнэбди.

З. БАДМАЕВ,
манай корр.

Хорин.

Зүүдэн-хаһаяа үгылжэ,
Үйдан утаар «дуулаба».

Энэ хадаа поэмын үйлыи дээдэ шата гээшэ.

Найламтай эзэнэйнгээ «хэлэнгүй» ошоһондо гомдоһон Бүрэн гэртээ ябажа, зольборно. «Бүрэнөө адуушад үгылжэ, бүхы гоёлоор хурылба».

Гэсэг үбгэн гэмэрнэ:

Үндэр Хүхэ» энэ уляае дуулаһаар, тэсэнгүйгөөр дутэлжэ ерэнэ. Энэннинь хүлсэжэ байһан Абида буугайнгаа шабха дараадахиба.

Ялас гэһэн дулэнөөө
Яруу хулжан һүрэнгөө,
Таагдашагүйхэн шинидамаар
Тахимаа шангаар
сохюулһаар,

Хубшын хээли шолмые
Хуудесть дуудаа, долёогоо.
Абаһдар нэрбэхэ юумые
Абида дэмыл зобоогоо.

Заримдаа үбгэн «хубшын хээли шолмые» хайрлана:

— Ой модоной орбондо
Орёолдошобо гээшэл даа.
Хоолойбшыень тоорнмэрэй
Ходолоогүй һэм,—гэнэл даа.

Тиигэбэшье, Бүрэн бусад шоноуудта адли арьяатан болоһон байха гэжэ тоолоно. Гэбэшье Бүрэн бусад шоноуудтай уулзахадаа, тэдэнные дүтэ хүргэнэгүй.

Ара Хутэлэй ташаланһаа
Ардаг Мэлэзн түбэрнэ,
Артелнин ута суглааннаа
Адуушан Гэсэг эсэнги...

Эгээл энэ үедэ тэдэндэ шоноуud добтолно. Бүрэн баһа тэндэ байлсана. Зүгөөр үбгэн морин хоёрто добтолно бэшэ, харин тэдэнные бусад шоноуудтаа абшална. Бүрэнэй һайгаар, тэдэ хоёр амиды мэнэдэ үлэнэ гэхэ хэрэгтэй. Харин Гэсэг үбгэн хэдэн удаа Бүрэн тэмээ буугаа шагажа буудана. Хэзээни хойно Бүрэнөө таниһан үбгэн «хоёр гараа тулгалжа, хоидойбшолон һүгэдэбэ»:

— Бүрэн!... Бүрэн!...
Хэшээгыш!
Бусажа мандаа ерэрэйт!
Хаража танаад хэшээгыш!
Харижа бусахым үршоогыш!

Үгы! Бүрэн бусахагүй гэжэ тухайлхаар. Абида эзэнэйнгээ ерэдүйлэ, бусахагүй.

Хаана холо дайн үргэлжэлһөөр. Дайнай илаатаар дуурэгүйдэ Абида гэртээ бусахагүй. Дайнай дүүрэхэдэ бусаха гү? Алуулаагүй һаа, заатагүй бусаха. Теэд гэнтэ тодхор боложо, алуулшаг лэ даа, Тиигэбэлэнь, хайратай Бүрэмнай яаха гээшэб? Һанаад үзэхэдэ, хэсүү...

Поэмын үйлын эсэс улигата, уярма долгин дээрэ түгэсэнэ:

Хүтэлэй майла, нуганудта
Худэлэнгүй шоныи һуухые,
Үбэлэй ута һуннинүүдтэ
Уянгалан хаа-яа үлихые,
Хэмтэй нойроо һамшаалган,
Хээрыи һара харадаг һэн...

Мүнөө поэмын найруулгын хэлэн тухай хэлсэе.

Зохёолые уншахада, ульгам зохид байна гэжэ гансата мэдуулхэ ёнотойбди. Энэ юун дээрэнээ болоноб?

Нэгэдэхээр, поэмэ айхабтар баян хэлээр найруулагданхай.

Хоёрдохёор, поэмэ нэгэ ами—ритм дээрэ бэшэгдэнхэй. Хоёр хоёр мүрнүүдэй толгой холбогдонхой, мүр бүхэнэй үеэнүүд адли тоотой. Буряад шүлэгэй гурим соо найруулагданхай. Зүгөөр нэгэ жэгдэ ритм эбдэһэн «буруу гажа» мүрнүүд бии. Тэрэ хадаа дурбэдэхи бүлэг болоно. Эндэ бадаг бүхэнэй хоёрдохи, дурбэдэхи мүрнүүд богино, дутуу. Юундэ поэт нэгэ бүлэгөө тиимээр бэшэбэб? Хэрэгтэй үгэнүүд олдожо үгэбэгүй гү? Хэр тиигэбэ хаб?..

Булат Жанчиновай «Бүрэн» гэжэ поэмэ хадаа удхынгаа, уран найруулгынгаа габьяагаар буряад поэзидэ дээгүүр һуури-эзэлхэ ёнотой эрхим зохёол мүн.

Д. ДАМБАЕВ,
журналист.

Байгаалиимнай баялигууд

ҮЗЭСХЭЛЭНТЭ НУУР

Ага нютагай буряадуудай ажаһуудаг дэбисхэр дээрэ үльгэр домогто ороһон газарнууд олон юм. Алхана, Сахапай, Хаан-Уула хаданууд, Балжана, Ножо, Тари гэхэ мэтэ уһа нуурнууд үнэ холыи сууда гаранхай.

Мүнөөнэй Огпо һуурниһаа 28 километр хойшоо ябахада, хужэ нарһаар бүһэлүүлэнхэй, шаажан табгатал адли, түб түхэреэн нуур гэнтэ урдатнай ялбайжа харагдаха. Энэ хадаа Нахаланды нуур гэжэ нэршэһэн. Урданай буряад баяшуул аяар холын Сүүгэл, Түүргэ, Бооржо нютагуудһаа зорюута хоннёо эндэ туужа асаржа, уһанда оруулаад, хамуу хатайрһаань эдэгээгээд, һөөргөө бусадаг байһан гэлсэхэ.

Үе мүсэээ үбдэдэг, хүл гараа шархирдаг, арһа шүрбэнэндөө эмгэгтэйшүүл энэ худар зун бүри харгылдаг.

Үни холо сагта нэгэ монгол айлайхи Нахаланда гэдэг басагаяа Хорин нютагта хадамда үгэһэн байгаа ха. Бэри хадам эсэгэ хоёр бөөгэй үгтай байжа, үзэлөө таарабагүй. Байн бэринь нютагаа бусаха баатай болобо. Оро унаад, гэртээ ошожо ябатараа, Үреэ голой эрьедэ амархаар шиндэбэ. Тэндэ нэгэ һэсы гэртэй үбгэжөөлэйхи дайралдажа, хүрэжэ халта амараад, сааша ябаха дээрээ нигэжэ захиһан гэхэ:

— Хэрбээ намайе пэхэжэ һурагшалаа ааань, хараагүйб гээрэйгты.

Тэрэ үбгэнэйхиһөө халта саашалаад ябатарань, гэнтэ хабтагар сагаан нуур мираллаһан нюурнуудта шоноуud бии болобо ха юм. Үйлэдэгшэ гол геройной—шоно гэжэ бү мартаа.

Ойро тойрон шоноонуудай бии болоһон ушар үбгэнэй һанаяе зобоно:

Зүнтэг, залуу бидэнэрые
Зүндөө, юрэдөө, баһахань гү?

Ошоһон наһан соогоо олон асуухадамни, тэрэ нигэжэ харюусаа һэн;

— Училищида хоёр жэл хахад сагай туршада нурахадаа, олон ондоо арадуудай хатар наадантай танилсаһан, яажа гүйсэдхэхые заалгажа абаһан аабзабди даа. Тиигэбэшье ямар арадай хатар огсом түргэнөөр, али арадайнь хатар номгон даруугаар гүйсэдхэгдэнэб гээд һайн мэдэнэ гээшэ аабзаб даа. Заримдаа ямар хатар хайшан гээд гүйсэдхэхэб гээд өөрөөшье зохёохо ушар гарадаг. Үсөөхэн лэ ушарта ном нээжэ хараһан, хэрэглэнэн байхаб. Кино болон телевиденидэ олон арадуудай хатар наадан харуулагдадаг болонхой. Буряад ороной мэдээжэ артист Цыден-Еши Бадмаевич Бадмаева хэлы олон арадуудай хатар наада уян нугархайгаар, тэрэ арадай өөрынь хатаршаһаа бишыхашье дутуугүйгөөр гүйсэдхэдэг гээшэ.

Мүнөө минии бага наһатайшуулай бүлэгтэ хоёрдохи жэлээ хатарай кружогто ябажаһан Гармаева Сэсэг, Дашанцыренова Эржена, Васильева Рубина, Ширапова Долгор гэгшэд оролдосотой, харин аха наһанай бүлэгнөө 6-дахи, 7-дохи классуудта һурадаг Жамбалова Оюна, Ширапова Лариса, Гунзынова Женя, Бадмаева Лена гэгшэд хатар наадандэ абьяастай бэрхэ басагад юм.

Мүнөө соёлой байшангай дэргэдэ Марина Кирилловнатай хамта Вера Дугаровна Доржиева хатарай кружок ябуулна

— Хоёр хүн хатарай кружок ябуулдаг болоходоо, «Үдэ» ансамблинминай программадэ хатар наадан болошороо, хатар гүйсэдхэлгын шанар һайжараа,— гээд Марина Кирилловна хөөрөөнэйнгөө түгэсхэлдэ нэмээ һэн.

Энэ хэлээшэнь бодото хэрэг дээрэ батаар бэлдэжэ, Хорин һуурида Марина Кирилловна Цыдыповагай нургаһан бэлигтэй Сэнэ хатаршад улам олошоржо, бэлигтэй соёлшод тоё һайхан хатар наадаяа дэлгэжэ, нютагайхидаа баясуулжа байг лэ гэжэ үнэн зүрхэнөөө хүсэнэбди.

З. БАДМАЕВ,
манай корр.

Хорин.

ЭНЭРНҮҮД ИЛОГДОХО

Петербург, Ленинградскэй округто гесэ 2 тушаалда, энэнэрномилогдохо байна. Петербургыи ба облаМурманскыи, Архангельскэй ба Вологдыи сэрэгсэрнадуудые, мүн округтой штабай ленинүүдэй зарим упажална энэнэрнүүд дээрэ ...ба. ЛенВОритай болоо водые домсоохо ба сэдьхэлэ сооохо ба приятния ...шо Анаа дээсэнэ.

ХҮДЭЛМ... ГАРАЖ

Акционер... энергомашзавод гаран ...хахад жэ... наа гаран ... баринһан ба... гаан гэхэ... нинь баг... экономичес... тууригүй ... сарь, тоо... нэн мэргэ... болоо.

Хабаров... рүүшүүлэ... түрөөнөө ... ажална ... дээрэ ... соохоо ба... приятния ... шо Анаа... дээсэнэ.

ЭНЭРЭЙ ЭРХЭ... БОЛОХО ...

...нуурыиа сложо туб... ...кыи эрхэтэн болохо ... тиимэ эрхэ тэдэндэ ... Буряад Респу... ...е даагша, милицийн ... хар эрхэ абаха дурата... Нэн түрүүн «РСФСР-... ...лсаха ёнотой. Туе ... абтаһан, 1992 оной ... на. Тэрээнэй 13-дахи ... дань СССР Сайнан гу... ...тэд гэжэ тоологдохо. ...ацини харьяата газар ...

...куулини хүсэндоо ороо... ...о хүн бүхэн Россий ... ...байнаа мэдүүлэхэ ... ...гһаа гаража ошоһон ... ...бшэ болоно. Нимэ ... ...яажа болохо тухай ...

...нүүд хоёр дабхар эрхэ... ...нитингүүд дээгүүр мэ... ...рхэ олгожо шадаха ... ...дурадхана.

...дыи жэшээ юу гэрэ... ...а оорыи хуулини ёнотой ... ...ень зүбшөөнө. Хэрбээ ... ...омкоёо эбдэх хадань, ...ой хэрэгтэ оролсоно га... ...бүхэн хоёр дабхар эрхэ... ...бадаггүй байна.

...едерацийн эрхэтэн ондо... ...йгаа мэдүүлээ һаа. Рос... ...бшоол абаха уллагаһ. Н... ...оо гүрэнэй эрхэтэн боло...

...хадаа оорыи эрхэтэдэ ... ...а, түйалха ёнотой. Хоёр ... ...хүшүр ушарнууд толгой... ...р гүрэндэ нэгэн ... ...глэжэ, гүрэн түрыиг ... ...ка болохо. Нимэ хүшэ... ...оноб? Росси Украина ... ...лые зүб тээнэнь ... ...гүрэнэй эрхэтэн байха ... ...тимэшье орёо хүшэ ... ...ыи гүрэнүүдэй энэ... ...рэнтэй баталаа хадань ... ...ни дураар бэшэ, харин ... ...ноёо гаража ошоёо ... ...хэ байгааб!

ОНИН

...булагдай рай... ...нуралсалай ...хэлээр эхин ...удта буряад ...ратура зан... ...ай семи... ...хойно "үнэр... ...ноёойо жэл ...ай урда тээ ...ниин" гоё ...шидэжэ, хуу... ...ой гаража ошоёо ...хэ байгааб!

ПРИЯТИ ...ДАА

...эй арбаад ...акционернэ ...Урда Ко... ...ирмын ту... ...-Урда Ко... ...ско» пред... тухай эм... ...н хэлсээн... ...Акционернэ... ...эм, Ванни... ...адаа най... ...баровск ба ...муре хо... ...буйлуулдаг ...ныи ашаг... ...аржуулгыч ...й эд соо... ...лаар хизаа... ...усад пред... ...нинүүд хам... ...гада валю... ...бие оруул... . Уставай ...ад хэмжээн ...ион шахуу

...түхэриг «С... ...оруулнан ... «Хаско» ... хооронды... ...най байшан... ...хүдэлхэ юм.

ТҮБИ ДЭЛХЭЙ МҮНӨӨДЭР

УЛААН-БААТАР.

Монголой нефтние американкынхид олзоборилдог болоһонь гээд мэдээсэгдэнэ. «Союз Интернэшнл ойл корпорейшн» компани «Газрын тос» гэһэн нютагай нэгэдэлтэй хамта Монголой зүүн зүгтэ нефть шэнжэлхэ, олзоборилхо ба буйлуулха хэлсээндэ гараа табяа.

Американкынхид нэгэн доро ороной зүүн-урда зүгтэхи нефтини хэбтэшые мүн лэ шэнжэлхэ, олзоборилхоор байна гү гэжэ хаража үзэхэ һанаатай. Зүүн зүгэй нефтние хамта олзоборилжо олоһон мүнгээ хоёр тала аб адлаар хуваха гэжэ шийдэнхэй.

Нютагай шэнжэлэгшэдэй тобшолһоной ёноор өөрынгөө ашагта малтамалнуудай ашаар орон түлшэ-тоһодолгын материалнуудаар эрилтэнүүдээ хүсэд хангаха аргатай. Гэбэшье Монголто мүнгэнэй дуталдадаг ба дүй дүршэлэй бага байһан дээрэһээ энэ асуудал удаарууладаг һэн.

НИКОСИ.

Ород сэрэгшэд Кипрэй ...шанаһан байгаа һаа, турканууд шулуугаар шүлэ шанаа. Энэмнай октохон бэшэ, үнэн дээрээ болоһон ушар бишуу. Болу провинциин элсэ хоолой промышленностиин хүдэлмэриншэдэй профсоюзай тулөөлэгшэд, бүхыдөө 750 хүдэлмэриншэд ехэ гэгшын түүдэг посоожо, тэрээн дээрээ шулуутай тогоо табяад, шүлэ шанаһан байна. Нара үлүүтэй саг соо бүйалгаа үнэрэгжэ байһан элэ хүдэлмэриншэд амидаралай дилэхээр бэшэ үнэтэй болоһон ушарта нигэжэ эсэргүүсэнэ. Энэ элеэгээ амтатай болгохын тула бүхэли үдэшэндөө тэдэ һамгалтаяа болон үхибүүдтээ хамта түүдэгээ тойроод хатар наада, адага дуу долгоо. Эдеэ хоолой промышленностиин профсоюзай генеральна секретарь Агех Кяфгас нигэжэ хэлэбэ: «Засаг түрэ баригшад бултандамнай һайн ажал, зүйэм хилэмэ хүртөөхэбли гэжэ найдуулаа һэн. Харин мүнөө тогоон соомнай шулуунһаа бэшэ юумэн байхагүй».

ЛУСАКА.

Замбийн правительство энэ жэлдэ США-гай хахад миллион гаран доллар США-тэй тэмсэхэ хэрэгтэ зорюулха гэжэ шийдээ. Республика дотор 21 мянган хүн энэ үбшэлдэ нэрбэгдэнхэй.

7,8 миллион хүнтэй Африкын энэ гүрэндэ США үбшэн түйлай ехэ хохидол тохёолдуулна. Энэй дунда ойлгуулдэмхэй хүдэлмэрин ябуулдагатагүй, мүнөө үеын медицинскэ хэрэгслэлүүдэй дуталдадаг дээрэһээ энэ үбшэн ехээр тарана.

ИТАР — ТАСС.

ХАТАРАЙ БАГША

Соёлой эдэбхитэн

«БҮРЭН» ГЭЖЭ ПОЭМЭ ТУХАЙ

Булат Жанчиновай бэшэһэн «Бүрэн» гэжэ поэмэ хэмжээгээрээ горитой зохёол болоноб. Юун тухай энэ зохёол соо хэлэгдэнхэйб? Номой аннотациди ингэжэ тодорхойлогдонхой: «Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуучехэ дайнай үеын хүдөөгэй байдал харуулһан «Бүрэн» гэжэ поэмэ...»

Юрэнхы дээрэнь абажа хэлээ һаа, тиимэ юм бээ. Үнэрэнэн дайн тухай зохёолнууд үсөөн бэшэ ха юм даа. Булта бэшэнэ, поэт Жанчиновшье дайн тухай баһа бэшээ юм ааб даа гэхэ мэтээр сэсэрхэгэ зоншье байна. Зүгөөр энэ поэмэ нэгэ темэтэй бусад поэмэнүүдтэ онсо илгаатай. Сэсэрхэлэн зон энэ илгаасень обёороогүй гэхэ байнаб. Теэд илгаань ямар гэгшэб?

Поэмын гол герой хадаа хүн бэшэ, харин амитан,—Бүрэн гэжэ нэршэһэн шоно болоно. Энэ шоныи ами наһанай турууныи хоёр жил соо болоһон үйлэнүүдтэ зорюулагданхай.

Поэмые туруунынь мүрнүүдтэ эхилжэ, анхаралтайгаар уншая.

Ужам ороноймнай сэлмэг номин оторгой бархаг үүлээр бүрхэжэ, аймшаттай ехэ дайнай эхилхэсэ байһан хаһа. Юундэ автор найруулгаяа дайнай үеэй холбоноб? Энэ асуудалда хариюу удахагүй, поэмээ саашань уншаһаар байтарнай эдирхэ.

Холбоолжон нютагай адуушан Дарма-Жаб гэдэг «дайнда мордохоёо байхадаа, хайрата үриеэ дуудажа, арбан зургаа наһатайхан Абидаяа эмхэрэн хэлээ һэн:

— Хүшэр юм даа, дайн гэшэ...

Хубүүхэм, үзэжэш болохош даа.

Худэлмэрндэ намаяа һэлгэжэ,

Худэржэхэ хаһаш ерэ даа.

...Артельдэ адуусень удхэжэ,

Армида моридоо бэлдэрэй.

Баруун холо зүгтэ дайнай эхилһэнэй һүүлээр улахагүй Улаан Армида морид хэрэгтэй болоно. Тиигээд «Улаан малшан» артельдэ Гэсэг үбгэн Абида хоёрой харуулһалжа байһан һүрэгнөө олон адуун дайнда абтана. Хизаалан, үрөө гэхэ мэтэн аха наһанай морид барагсаан абаашагдана.

Гүрэмэл, хүшэмэл хорёо соо
Гүлмэр дааган, унагад лэ:
Хуухиран, үүрнэн
инсагаалжа,
Хүлгэн, жэгшэн үлэбэд лэ.

Нимэ байдал поэмын саашаанхи үйлые харуулхын тула хэрэгтэй болоо. Азаргагүй болоһон адуунда шоноуud бүлэвэ орохо жэшээтэй. Тиимэнээ авторта дайнай үе зураглаха хэрэгтэй болоо гэжэ һанамаар. Энэ талаар үшөө нэгэ нимэ һанамжа баймаар. Дайнай газар ара тала хоёр зэрэсүүлгэдэнхэй ха. Аюулта дайнай һүжэрнэн орон нютагай бүхы дэбисхэр дээрэ амгалан тайбан газар олохонь бэрхэтэй...

Үбгэн Гэсэг Абилатаяа үбэлжөөндөө нүүбэ. Нэгэтэ маанаһаа Гэсэг үбгэн гэр тээшээ дугшуулжа ябатараа, «Шорын хүнхэрэй хубшөөө шоныи уляа сонособо».

Эгээл эндэнээ поэмэдэхи үйлын эхин бүридлэнхэй. Поэмэ үзэнэн, хараһан үбгэн балайшье ехээр айна, түдэгэсэнэгүй. Тиигээдшье, хажуудахинигаа хэрэгтэй залуу һаань, тэрээндээ найдана:

...Тиинээ тинтэрээ шим хадаа
Тэгшэ мэргэнэй эзэ гээшэш,
Угсаата эрдэм шамдамни
Угаа дахаад байхал юм...

Шоноонуудай бүлэтэй гурбадахи бүлэг соо дүтөөр танилсанабди. Үлэгшэн шоно—Үнжуу гэзд нэрлэгдэнхэй. Харин эрэ нүхэрлэнь—Үндэр Хүхэ юм. Эдэ шоноонуудые ингэжэ автор юрэл өөртөө нэрлээ гэхэ хэрэгтэй. Юундэб гэхэдэ, Гэсэг үбгэн Абида хоёр шоноонуудай нэрэнүудые мэдэхэгүй байна. Шоноонуудые нэрлэжэ байхыень нэгэтэшье дуулаагүйбди.

Зэрлиг амитадай абари зан яһала тодоор гаргагданхай.

Ууса, шэлээ шэлгэнэнэр
Унжуу ханинь англаба.
Хонхор һүбэзень хорогүйгөөр
Хоншоордон эрэнь тулхибэ.

Зургаадахи бүлэг сооноо абтаһан үшөө нэгэ жэ

Шэнэ зүжэг

БОДИ СЭДЬХЭЛДЭ ХҮРТЭГШЭ

Немец уран зохёолшо Герман Гессын «Сиддхарта» гэжэ нэрэтэй роман-поэмын удхаар иимэ нэрэтэй зүжэг бүри һаяхан Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ буряад драмын академическэ театр соо харуулагдаба. Энэ зүжэгые сценын хэлэндэ оруулжа, найруулан табиһан режиссёрынь Ю. Александров болоно. Тус зүжэгые буряад хэлэн дээрэ уран зохёолшо, драматург М. Батоин оршуулаа. Зүжэгэй хүгжэмые композитор Б. Усович, шэмэглэлыень уран зурааша Л. Ильина бүтээһэн байна.

1920-ёод оноор бэшэгдэһэн энэ зохёол Буддын шажанда шүтэгшэдэй үндэр сэгнэлтэдэ хүртэжэ, «манай нуун жэлдэ зохёон бэелүүлэгдэһэн уран зохёолнуудай дунда эрхим дээжэ зохёол болоо»,— гэжэ тэмдэглэгдэһэн байна. Энэ зохёол Япондо 6 дахин, Энэдхэгтэ 4 дахин, Хитадта 2 дахин хэблэгдэжэ, олон уншагшадай анхаран татаһан юм.

Энэ зохёол соо Бурхан багшын намтар хоёр хүн мэтээр үгтэнхэй. Нэгэниинь Будда Гаутама, нүгөөдэнь Сиддхарта болоно. Сиддхарта гэжэ нэрэ энэ юртэмсэ дээрэхи табисуураа гүйсэд бэелүүлһэн гү, али бодь сэдьхэлдэ хүртэһэн хүн гэжэ оршуулагдана.

Зүжэг эхилжэ, тайзан дээрэ Сиддхарта (Россин габьята артист М. Жапхандаев) гараша ерэнэ. Тиихэдээ тэрэ харагшадта хандан, «оршолонто дэлхэй дээрэ гансал магтуулжа гү, али гансал хараалгажа ябаһан хүн байгаагүй, байнагүй, байхашьегүй» гэжэ хэлэнэ.

Хүн бүхэн ухаан бодолойнгоо хүсөөр, өөрынгөө өрёо зам гаталжа, үхэл, зоболон, хүгшэрэлгэ гэхэ мэтыг хүндэ хүшэр бэрхэшэлнүүдые дабажа гаралаг гээд эдэ үгэнүүдые ойлгохоор.

Сиддхарта даланша боложо, өөрынгөө сэдьхэлэй муу муухайе даража шадана. Тиихэдээ тэрэ ухааган хүдэлтэжэ, удаан хүлеэжэ, масаглажа һурана. Саашадаа эдэ һургаалнуудынь тэрэнэй бодь сэдьхэл олоходо, яаха аргагүй туһалһынь харанабди.

Даяанда сугтаа һууһан нүхэр хүбүүн Говиндатаяа (Буряадай габьята артист О. Бабуев Сиддхарта Бурхан багшын (Буряадай габьята артист Ч. Гуруев) һургаал шагнахаяа ошоно. Ушар юуб тэхэдэ, Шакьямунинн шабинар Будда бурхан тухай тэдэндэ хөөрэжэ үгөө бшуу. Теэд даяаншадай ахалагшань (Буряадай арадай артист Б-Д. Будаев) тэдэнэй ябадалые буруушаажа, Бурхан багша тухай элдэб муухай үгэнүүдые хэлэнэ. Энээн дээрэһээ элдэб шажан һургаалнуудай тэрэ үеын тэмсэлые харанабди.

Нүхэр хүбүүн Говиндань Бурханай шаби боложо, Сиддхарта Гаутаматай хахасаба.

— Танай һургаал нангин байна, теэд би өөрын харгы бэдэрхэм,— гэжэ тэрэ хахасалган дээрээ хэлэхэ юм.

Удаань тэрэ өөрынгөө зам бэдэрһээр, ехэ мүрэнэй эрьедэ хүрэжэ, онгосошон Васудеватай (Буряадай арадай артист Ц. Цырендоржиев) уулзаха юм.

Тиихэдээ тэдэнэр «бүхы юумэнэй һургаалые зүрхэ сэдьхэлээрээ ойлгоно болохо юм» гэжэ хөөрэлдэнэ.

Яба ябаһаар Сиддхарта ехэ хото ерэжэ, Камала гэжэ нэрэтэй баян данганнада (Россин габьята артистка Л. Егорова) дурлашана. Теэд тэрэнэй инаг дурыэ эзэлхын тула ехэ мүнгэн, баян бардам байдал, алта мүнгэн хэрэгтэй болоно. Эгээл тиихэдэнь Сиддхарта Камасвами баинай туһалагша боложо ерохо түйлдэ хүрэнэ. Камасвами баян (Буряадай габьята артист Д-Ц. Дашинамжилов) хэды бардам, дээрэлхүүшье һаа. Сиддхартын ухаан бодолдо ороо, тэрэнние туһалагша болгожо абаха юм.

Тиигэжэ Сиддхарта инаг дуран, баян байдал, алдар соло гэхэ мэтые дуурһан үзэнэ. Энэл үедэ тэрэ эд сараанай, архи тамхинай, зугаа нааданай, инаг дуранай, сэнгүү зангай охинд дашуурна. Тиигэжэ һальхай ябадалай, хомхой хобдог сэдьхэлэй харгыһаа эрид холодохоёо зорижо, бурхан багшада сүм хандахаяа хүсэнэ. Бурхан багшада хандахадаа, Сиддхарта сагай эрьюулгын эхиньегүй, захашьегүйень мэдэрнэ.

Эгээл тиигэжэ байхалань, нэгэ жаахан хүбүүн гүйжэ ерээд, «хүн зон туһалыг, абарыг, эжымни могойдо хадхуулбал!»— гэжэ хуугаа табина, Сиддхарта Васудева хоёрой гүйлдэжэ ошохоложо. тэрэнь Сиддхартын дуратай байһан Камала байшана. Теэд Камала хорото могойдо хадхуулжа, инаг дуратай нүхэрэйнгоо үбдэг дээрэ ваһа бараба.

Камала өөрынгөө гэрээд үгэнүүд соо «энэ хүбүүмни шинии хүбүүн» гэжэ хэлежэ үрдинэ. Теэд хүбүүнинь хэрэгтэй хатуу зантайгаар үндыжэ, эсэгэеэ элдэб эсэгэ занан, зандаран хэлэжэ, удаань тэрьедэн арилшана. Хани нүхэр Васудевашье үбтэ наһан боложо, бурханайнгаа орондо ошобо. Тиигэжэ Сиддхарта ехэ мүрэнэй эрьедэхи онгосошон болохо үйлэдэ хүртэбэ.

Энэ зүжэг соохи үйлэ хэрэгүүд манай эзэрын урда тээхи хэдэн зуун жэлэй саана болоһон байбашье, мунсо уе сагтай тон нигта холбоотой гэжэ һанахаар байна.

Ушар юуб гэхэдэ, мүнөө уе сагта бурхандашье, буяндашье этигэдэггүй, гансал зоорн зоонын түлөө шунахайран орожо, хари хүнөө болохо түрэһэн эхэ, эсэгэеэ хойшо харангүй мэхэлхэ «шадалтан» олошороо. Тэдэнэр баян бардам байдалай абьяас шунахайда абтан, архи тамхинда, албан мохэдэ, һальхай ябадалда дашуурна.

Ухаан бодолоо бисалган хүдэлгэжэ, арбан хара нүгэлһоо һалажа, боди сэдьхэл олохыетнай ехэ мүрэнэй эрьедэ һуһан онгосошон — Бурхан багша туһалха гэжэ зүжэг хараад байхадаа ойлгоноодби.

Энэ зүжэг дан ута чижагай болоноо. Алар ,гурбан чаһаа үлүү саг соо үнгэрнэ. Тиимэһээ зүжэгэй зарим үйлэ хэрэгүүдые, ута моногоруудые хорообол, зүжэг бүри һонирхолтой болохо һэн.

Д. БАЛЬЖИНИМАЕВ.

ХҮН БА байгаали

ХАБАРАЙ ДУНДА ҺАРА

АПРЕЛЬ ҺАРА гаража, хабарай түрүүшын шэнжэ үзэгдэбэ. Арад зоной хэлсэдэгэй ёһоор, апрель шэнги элдэб олон нэрэтэй һарые олохогүйбди. «Уһа сасаана», «Урни һара», «Сэһэр нюдэтэ», «Олоч зантай хубилгаан һара». Эдэ бүгэдэ нэрэнүүд иматгал апрельдэ хабаатай юм. Энэньшье гайхалгүй даа. Юуб гэхэдэ, хабарай дунда һара саһа хур, сагаалхийан бордоһон соогуур эхилээд, набшаһа намаагай алтархи нанчаа хүтэ дүүрэшэдэг гээшэ. Нүгөө талаһаа харахала, апрель болбол олон ондоо зантай, үнэхөөрөшье хубилгаантайхан лэ болоно.

Удэрэй үнгэрхэ бүри наран эртэ гаража, улам шангаар шарана. Тэнгэри сэнхир хухэ, агаар тунгалаг. Үглөөгүүр ой соо сууряатай. Хабарай дулаан удэр хухэ номин тэнгэрини уудамда хонин сагаан үүлэнүүд зөөнэ.

Тала дайдын, хадын үбэртэхи һэбхи саһан: түрэ түрэгөөр хайгаа хаяа-хаяа, уһан харьялан урдажа эхилнэ. Гансал һуудэртэй газарта, ойтой хадын ара, талада саһан хүсэд хайлаадуй. Хуваан зангаа хубилгаа... Мотоор узуурта түхэрэсэн толбонуудбин болоол, дорсо хухигар хагдан харагдана. Апрель һарала арай зоной үгэһэн нэрэнүүд сооһоо «Уһа сасаана» гээшэнь эгээл хурса мэргэн тэмдэглэл мүн. Хабарай алхам үлэр-ерэхэ бүри үргэдэжэ, харгы дээгүүр, жалгые хруудан, бодьганшуй уһан бурьялан урдаса. Хэзэньше, тарялаан дээгүүршье найрамай уһан таньгаг болон хабтайка, нуга сабшаган дээгүүр тарана.

Хабарай амнехалай хэды ороошье хадань, үбэл огтолоо хойшоо гаражо гэхын аргагүй, үшөөл хэды дахин хубилгаан амилха газарые саһаар жэлэхэ. Уһа мүнөөдэ нуудалэхэл байха даа. Дулаанай сагай хүсэд ерэхэдэ, үбэр-үбгөнөө юуншье үлэхэгүй. Харин мүнөөдөө нарууди газарта үбэлэйтэгэ, ребёоо һарсэд, ареэг-таряаг болоод, газар ёмшэка байһандаа удэ мэдэг хуваа агаарта дэгдэнэ. Тала дайлаар, холын губэнүүд дээгүүр бэлшэһэн һуяг малнууд дулаан удэрнүүдэ зэрэлгэн соогуур холоёо мираалан харагдана. Нуудэ-газарай хур саһан дулаан бадхинда үлеэгдэнэ. Бэрхинь доолэрэнхэй, һайрамай уһанда эдигдэнэн эрьеһээ хэмжэрнэ, урасхалда абтан, холын аянда туугдана. Теэд үбэлэй хадышье үсэрхэлдөө һаа, удэр, хоногуудай үнгэрхэдэ, газарай амидаралта хүсэн үбэлэй нойрһоо һэрнһэнээ гэршэлжэ эхилдэг. Улаһан, хуһан болон коһоной мүшэрнүүд булсайжа, эшэгүүдынь бүгын эбэртэл һарайдан харагдана. Гол горхоной эрьедэхи улаан бургаһад нарай хурьгад шэнги аад, бамбагар зоолгэхэн сагаанцье, шарашье гүлгэдөөр хушагдадаг. Тэдэнние тойроод, дашта шубууд дүүсэ дэжэ эхилдэг юм. Энэньшье ойлгосотой ааб даа. Түрүүшын амтатай эдемнэ хэ хүртэхэ дурагуй байхаб? Модо шуудуунай заһарта, гэрэй хушалта доро үбэлжэһэн улаан соохор томо эрбээхэйнүүд үбэлдөө унтаһаяа һэрижэ, элин нинидэг, наададаг. Элдэн хабарай сагай ерэһые нигэжэ амаршална гээшэ. Юрэдөөл, эдэ эрбээхэйнүүдые хабарай, эшэн сайдууд гэжэ нэрлэхэдэ, нигэньше аадуу болохогүй.

ХАБАР БОЛОХОДО, холын аянай шубууд хойто зүг рүү нэглэн нинидэг зантай. Тиихэдэ Африка, Энэдхэг болон урда зүгэй бусад дулаан ороондуудаа хүндэ хүшэр ута харгы зам дабажа, олон янзын шубууд үндэлхэеэ «тоонто нютагаа» бусажа ерэдэг ха юм. Талада саһанай хайгажа, һаяхан эрьеэтэрэг болоод байхада, аяар дээрэ сэнхир отгоройн үнгэртэ бүлжамуур шубууһай эрбэгэнэн, хабарай һайхан сагтухай магтаалай түрүүшын дуунуудые татана. Мүнөө энэ удэ, эгээн түрүүлэн ангир, бүргэд, сарали болон алаг туун шубууд бии болодог. Нигэньшье ниинэй хайгажа эхилдэггүй байхада, тэндэ ангиэй абьяан дуулдана.

Манай эндэ үбэлжэдэг, хүйтэнөөс айлгагүй туулаар шаазгай, хирээ, тоншуул, гулибхаанууд, ниинэй хуушуудые шэнээр эзэлнэ. Үгынньше һаа, улуу һайн газарта хуушагаа шэнээн тухэрэнэ. Хирээнүүд аяар дээрэ огторгойдо гаража, «кроонк» гэлдэн хараадна. Хуушуха, ниинсэгдэйнүүд дуутай, шуутайнуудаа болоно. Хабарай нуурай орондо тоншуул хуурай модоной ороёе дорьбоотойгоо дагалдана.

Хатаһан борбоосгойнуудаа залихаваар нишаганан задаржа, тэгэнэй далитай хүнгэн үрэһэнүүд газарай хүрьһэн дээгүүр һалхинда таран унана. Энэ[illegible] хорёод жэлнүүдэй үнгэрөөд байхада, тэрэхэн талмай дээрэ сэл ногоон нагаһанай сэдьхэлнүүд үргэшөөд, наран өөдэ үндылдэн байхал!

Гол горходой мульһэнэй хүчэг хайгажа захалхада, ангелнин һуулынь арбаад хоёрой тэнгэдэ нугэһан, галхуй, хэн шубууд, тохоолуй шэнэй сигэ одоорое үзэглдэг. Сэрэгэ номин огторгойдо хуулэй дагитай нугаһадай шуумайдлан, галхуйнуудай хуйнуудаа, зэлэ таталгатай ниинэхые һонирхон харахаа, үзэхэ сагнай дүтэдөөл даа. Апрелийн һүүл багаар, заримдаа һарын тэнгэрые сэрэгэ мүндэлнэн хуушаг